

A

Akademie věd České republiky

Teze doktorské disertační práce k získání vědecké hodnosti
„doktor věd“
ve skupině historické vědy

**Od prvotního jazyka k rase,
Utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance,
Zrození moderní rasové teorie,
Život a dílo Victora Courteta**

Komise pro obhajobu doktorských disertací v oboru
obecné a české dějiny

Doc. RNDr. Ivo Budil, Ph.D.

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Praha 2005

Disertační práce vznikla v letech 2000 až 2004 na Fakultě filozofické (do 3.1. 2005 Fakultě humanitních studií) Západočeské univerzity v Plzni

Uchazeč: Doc. RNDr. Ivo Budil, Ph.D.

Oponenti:

Teze byly rozeslány dne:

Obhajoba disertace se koná dne:

Prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc.
předseda komise pro obhajoby
doktorských disertací ve vědním oboru
obecné a české dějiny
Akademie věd České republiky

Úvod

Rasová teorie mimořádně tragickým způsobem ovlivnila životy miliónů lidí, velmi negativně zasáhla do vztahů mezi Západem a mimoevropskými populacemi a národy a téměř nenapravitelně zkompromitovala pokusy o alianci mezi přírodními a společenskými vědami.

Problematiku rasové teorie a ideologie v západních dějinách jsem se pokusil uchopit ve dvou monografiích. V knize *Od prvotního jazyka k rase: Utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance* jsem se věnoval vlivu západní orientalistiky, především indických studií, na přelomu osmnáctého a devatenáctého století na formování základních rasových kategorií a konceptů, přičemž v popředí mého zájmu byla situace na Britských ostrovech. Tématem studie *Zrození moderní rasové teorie, Život a dílo Victora Courteta* byl vývoj rasové teorie zejména ve Francii v údobí, které předcházelo vydání Gobineauova *Pojednání o nerovnosti lidských ras* v letech 1853 až 1856, to znamená díla, jehož zveřejněním většina autorů své přehledy dějin rasového myšlení teprve začíná.

Řada společenských vědců a antropologů dnes chápe rasu v tradičním blumenbachovském smyslu jako sociální konstrukci založenou na identifikaci lidských populací s různými esencializovanými rasovými „typy“ prostřednictvím selekce biologických znaků, jejichž výběr byl v minulosti bohužel příliš často podřízen ideologickým a mocenským zájmům. Rasová teorie se stává rasismem či rasovou ideologií tehdy, pokud je zmíněná klasifikace využita k prosazení či ospravedlnění sociální hierarchie a reprodukce sociální, politické nebo ekonomické nerovnosti, to znamená, pokud je sociokulturní sféra redukována na pouhé somatično.

Současné odborné studie pojednávající o problematice rasové teorie mají tendenci v duchu kritických „postkoloniálních studií“ poněkud přeceňovat úlohu rasismu jako nástroje legitimizace a reprodukce západní nadvlády nad mimoevropskými komunitami a nedoceňují jeho politickou a ideologickou úlohu uvnitř samotné západní společnosti. Ohlas rasové ideologie a její průnik do politické kultury Západu však vyplýval rovněž z její využitelnosti jako zdroje sociálně revitalizační a palingenetické transformace společnosti otřesené modernizací. Přitažlivost rasové ideologie spočívala mimo jiné v příslibu vědecké jistoty a nečekané alianci mezi vědou a radikálním útokem na podstatu modernity. V rámci rasové teorie se spojilo pokušení scientismu s ospravedlněním tradičního předsudku. Xenofobní nedůvěra vůči druhému a relativizující rozmanitosti světa získala zdání vědecké autenticity.

1. Východiska a hlavní směry dosavadního bádání

U málokterého fenoménu je tak zdůrazňováno, že daný jev může existovat po dlouhou dobu, aniž se mu dostane řádného pojmenování a konceptualizace, jako právě u rasismu a rasové teorie. „Rasismus bez rasy“ představoval velké téma řady klasických historických prací. Koncept rasy v moderním smyslu ve středověku a přinejmenším v prvních dvou až třech staletích raného novověku v západní civilizaci neexistoval. Pojem rasy se od středověku vyvíjel v sémantickém poli sdíleném se slovy vztahujícími se k národní existenci a pospolitosti. V klasické, středověké a raně novověké literatuře byl národ podobně jako rasa chápán jako společenství lidí spojené svým původem, rodovou linií. Oba pojmy se tak mohly zcela volně bez jakýchkoliv vedlejších ideologických produktů prolínat.

Vznik rasové teorie je součástí širšího procesu proměny západních věd o člověku související se sekularizací a úpadkem autority tradiční křesťanské teologie včetně augustinovského výkladu lidských dějin, které vyústily do snahy nalézt alternativní makronarativitu přesvědčivě líčící původ, smysl a směřování západní civilizace a lidského rodu obecně. Idea přírodní historie překonávající propast mezi člověkem a přírodou a činící z lidských dějin součást fyzikálního a organického vesmírného procesu představovala jednu z možností, jak prázdnotu vzniklou po odstranění křesťanského pojetí dějin vyplnit. Bez této rámcové změny základního příběhu lidstva by se rasová ideologie jako inspirativní součást politické ideologie Západu nemohla prosadit. Rasová teorie se mohla opřít o předcházející tradici *polygenismu*, jenž proti *monogenismu* předpokládajícímu jednotný původ všech lidí ze stvořeného páru, kterou hlásala křesťanská ortodoxie, stavěl tezi o vzájemně nezávislém vzniku lidských fyziognomicky se lišících populací.

České intelektuální prostředí trpí relativním nedostatkem relevantních studií věnovaných problematice vzniku a vývoje rasové ideologie a touto skutečností lze vysvětlit přetrvávání stereotypů a zjevných omylů v domácím akademickém světě i mezi širší veřejností, jež jsou spojeny s genezí a povahou zmíněného fenoménu.

Názor, podle kterého hrabě Joseph-Arthur de Gobineau představoval zakladatele moderní rasové teorie, je v českých zemích silně zakořeněn především pod vlivem stručné, nicméně proslulé studie Václava Černého *Rasismus, jeho základy a vývoj* z roku 1939. Významný literární kritik a historik navzdory své rozsáhlé šaldovské erudici chápal mylně Arthura de Gobineaua jako osamělého a v zásadě marginálního autora a přehlédl jeho postavení čelného představitele francouzského konzervativního a katolického romantismu a účastníka zásadních intelektuálních debat doby. V roce 1850 napsal skotský anatom Robert Knox, že „*rasa neboli dědičný původ jsou vším; dává člověku*

jeho cejch“.¹ Arthur de Gobineau vydal své hlavní dílo až o tři roky později. V době Knoxova sebevědomého prohlášení byly stavební kameny rasové teorie položeny; po roce 1850 již nebyl prostor pro žádného „zakladatele moderního rasismu“.

Známý americký evoluční biolog a popularizátor vědy Stephen Jay Gould je tvůrcem hojně citované knihy *The Mismeasure of Man* z roku 1981, která byla vydána v českém překladu v roce 1997 pod názvem *Jak neměřit člověka: Pravda a předsudky v dějinách hodnocení lidské inteligence*. Gouldova kniha vznikla v kontextu polemiky se soudobou renesancí biologického determinismu zejména v podobě sociobiologie a evoluční a kognitivní psychologie a kromě pasáží týkajících se například amerických polygenistů Louise Agassize nebo Samuela George Mortona nedosahuje její historizující část přesvědčivosti a podrobnosti zbývajících partií díla.

Stručnou, ale kvalitní studii o dějinách rasismu získal český čtenář díky překladu knihy George M. Fredricksona *Racism: A Short History*. Fredrickson srovnal historický vývoj antisemitismu a bělošské nadřazenosti jako dvou nejvýraznějších projevů západního rasismu. I když je jeho tvrzení, že se nikdo jiný o takovou studii dosud nepokusil, bezpochyby poněkud přehnané, nutno ocenit Fredricksonův historický záběr, který obsáhl více než šest století západních dějin; autor se ale nevyvaroval zjednodušení a v důsledku své „anglosaské perspektivy“ nedocenil například úlohu francouzských fyziologů a saint-simonistů při formování moderní rasové teorie.

Počátky moderní rasové teorie se ztrácejí ve změní různorodých konceptů a děl, v nichž se jen obtížně odlišují xenofobní předsudky, omyly nebo nedorozumění od autentického rasismu. Je důležité si uvědomit, že rasová teorie nebo ideologie je neoddělitelná od politické kultury a že to je spíše stav a povaha dominantní politické kultury než síla vědeckých argumentů, která představuje rozhodující faktor, zda rasová teorie nachází širší ohlas.

Většina autorů, kteří se zabývají příčinami vzniku vědeckého rasismu, se dnes kloní buď k výkladu *koloniálnímu*, nebo *kontrarevolučnímu*.

Podle koloniální interpretace byla v sedmnáctém a zejména v osmnáctém století sociokulturní rozmanitost afrických, asijských a amerických populací ujařmena a homogenizována imperiální administrativou a byrokracií západních koloniálních mocností. V dnešní postfoucaultovské době je prakticky nemožné zabývat se počátky rasismu a rasové teorie a opominout fenomén otroctví a otrokářství, předpokládající znevolnění „druhého“ v zájmu ekonomického zisku a druhotné ospravedlnění tohoto aktu prostřednictvím pseudovědecké rétoriky. Řada historiků zabývajících se vznikem rasismu bezpochyby souhlasí s klasickým tvrzením Erika Williamse, že otroctví se nezrodilo z rasismu, ale naopak rasismus byl důsledkem otroctví. V rámci procesu kolonizace vznikla

¹ „Race or hereditary descent is everything; it stamps the man“ (cit. Knox, Robert, 1850, *The Races of Men: A Fragment*, London, Henry Renshaw, str. 6). Podle Knoxe bylo možné vysvětlit všechny politické a institucionální změny prostřednictvím rasových faktorů.

potřeba velkých kategorií kontinentálních rozměrů, které by umožnily vytvořit „přehlednou“ a racionální klasifikaci lidstva odpovídající nárokům moderní instrumentalizace. Zrodily se tak velké rasologické systémy Bernierovy, Camperovy, Blumenbachovy, Buffonovy nebo Cuvierovy. Rasová ideologie představovala podle zmíněného výkladu „ideologickou suprastrukturou“ otrokářství jako dominantního ekonomického systému západního kolonialismu.

Autoři hlásící se ke kontrarevoluční interpretaci poukazují na zdánlivý protiklad mezi všelidskými univerzalistickými aspiracemi osvěcenského osmnáctého století a údajným partikularistickým nacionalistickým a rasistickým zaměřením století devatenáctého. Rasová teorie představovala podle jejich mínění reakční nástroj zaměřený proti emancipačnímu sociálnímu programu osvícenství, jehož nejryzejším ztělesněním byla Velká francouzská revoluce a který odmítal partikularismus tradice a kultury. Rasismus by tak představoval obdobně jako například indokřesťanství Ferdinanda Ecksteina „*snahu o likvidaci osmnáctého století*“. Arthur Oncken Lovejoy poznamenal, že diverzifikující impuls romantismu měl silný rasistický potenciál. Louis Dumont označil rasovou teorii za zvrácenou, patologickou stránku osvícenství a jeho egalitářských idejí, protože poté, kdy koncepce univerzální rovnosti nahradila hierarchické hodnoty starého režimu, byla nerovnost údajně zatlačena do nově odkrytého hájemství biologie, kde se objevila v podobě rasismu. V tomto smyslu například americký historik antropologického myšlení George W. Stocking postavil proti sobě dva vrstevníky, francouzského filosofa a etnologa Josepha Marie Degéranda, jehož sociálně progresivistický a univerzalistický evolucionismus spojil s hodnotami osvícenství a revoluce, a francouzského přírodovědce a srovnávacího anatoma Georgese Cuviera, který byl podle Stockinga svým zdůrazněním neměnných rasových kvalit spjat s konzervativním a kontrarevolučním étosem romantismu.

Německá filozofka Hannah Arendtová vylíčila ve své knize *Původ totalitarismu* vzestup rasové ideologie na přelomu osmnáctého a devatenáctého století jako výraz snahy konfrontovat „rasu“ aristokratů s „národem občanů“. Podle Arendtové rehabilitovali někteří představitelé francouzské aristokracie jako Spinozův žák hrabě Henri de Boulainvilliers, hrabě Louis Gabriel Du Buat-Nancay nebo hrabě François Dominique de Reynaud Montlosier starý mýtus o pokrevním svazku francouzské šlechty s Franky, kteří koncem pátého století po Kristu okupovali Galii, podmanili místní romanizované galo-římské obyvatelstvo a ustavili se jako dědičně vládnoucí vrstva. Zrodila se ideologická zbraň zaměřená proti politickým aspiracím třetího stavu a jeho mluvčích, usilující o paralyzování „nové národní ideje“. Dějiny Francie byly v zájmu kontrarevoluce pochopeny jako věčné střetávání dvou rasově odlišných typů obyvatelstva – Franků a Galů. Rasová jednota se měla stát podle Hannah Arendtové prostředkem zachování privilegií aristokratické kasty a náhražkou za skutečnou národní emancipaci. Germanismus využil fascinace kvalitami starověkých Germánů, již vyvolalo u humanistů patnáctého a šestnáctého století

znovuobjevení Tacitova spisu *Germania*, a získal postavení emocionálně působivé politické ideologie odmítající hodnoty moderní doby. Hannah Arendtová právem označila představy o rasismu jako o „jistém přehnaném nacionalismu“ za mylné a zdůraznila, že „rasismus je s to vyvolat občanské konflikty v každé zemi a že je jedním z nejchytřejších triků, jaké kdy byly pro přípravování občanské války vynalezeny“.² Tyto občanské války měly umožnit vítězství kontrarevoluce.

Tradiční Germáni se v prvních desetiletích devatenáctého století proměnili v západní imaginaci v Árijce. Byl to důsledek intelektuálního hnutí, které francouzský historik Raymond Schwab nazval ve stejnojmenné knize *orientální renaissance*. V uplynulých desetiletích poukázali autoři jako Raymond Schwab, Maurice Olender, Léon Poliakov, Rosane Rocher a Thomas R. Trautmann na významnou proměnu západního myšlení, která nastala na přelomu osmnáctého a devatenáctého století v důsledku bližšího poznání starobylé indické kultury a jejíž intenzita a radikálnost nás opravňuje hovořit o skutečné intelektuální revoluci, již bylo souzeno sehrát nezanedbatelnou úlohu při vytváření moderní identity euroamerické civilizace. Právě na příkladu vztahu západních vzdělavců k Indii můžeme prokázat transformaci antropologického myšlení, které od racionalisticko-teologické kritiky mimoevropských společností v raném novověku přecházelo v údobí romantismu k hledání původních podmínek lidské existence ve sférách „exotismu“. Okouzlení sanskrtem a árijská idea vydobily v devatenáctém století vysoce prestižní postavení pro indoeuropeistiku, nový obor, který přitahoval pozornost nejvýznamnějších myslitelů doby. Národní kultura Západu se v jistém historickém okamžiku snažila prostřednictvím „indické zkušenosti“ neúspěšně proniknout do univerzalistických sfér, vyhrazených až doposud židovsko-křesťanské kultuře, jejíž náplň se začala rozcházet s povahou mocenských a intelektuálních aspirací evropských mocností.

Orientální renaissance souvisí s počátky a vzestupem britské koloniální moci v Indii především po bitvě u Pálasí v roce 1756. Zásadou generálního guvernéra Warrena Hastingsse, Johna Zephaniaha Holwella, Nathaniela Brasseye Halheda, překladatele *Bhagavadgíty* Charlese Wilkinse, Williama Jonese, prvního prezidenta *Královské asijské společnosti (Royal Asiatic Society)*, založené v roce 1784 v Kalkatě, nebo francouzského badatele Abrahama Hyacintha Anquetila-Duperrona, který v letech 1759 až 1761 přeložil v Surátu za pomoci párských učenců *Avestu*, se přímo na půdě Indie institucionalizovala západní věda.

Britští vzdělanci záhy nabyli přesvědčení, že síla obrazotvornosti hinduistické kultury je předurčena k tomu, aby přispěla k renesanci evropského poetického ducha. Ideologickým přesahem nové orientalistiky se tak postupně rodila vize nadcházejícího obrodného věku, v němž by revitalizační úlohu klasických jazyků renesančního období měl sehrát sanskr. Orientální renaissance, k jejímž

² Cit. Arendtová, Hannah, 1996, str. 248–249.

prorokům náleželi především představitelé romantismu, byla spojena se značným revitalizačním až milénaristickým očekáváním. Obroda Západu, svou intenzitou zcela srovnatelná s renesancí na sklonku středověku, měla vyústit do vzniku nového náboženství, v němž se setká to nejvznešenější z ducha Východu a Západu.

Okouzlení sanskrtem a staroindickou literaturou vydobily v devatenáctém století vysoce prestižní postavení pro *indoeuropeistiku*, nový obor, který přitahoval pozornost nejvýznamnějších myslitelů doby. William Jones označil 2. února 1786 na půdě Královské asijské společnosti v Kalkatě sanskrt, řečtinu, latinu, góštínu, keltské dialekty a starou perštinu za homologické a geneticky příbuzné jazyky, které vznikly ze společného prehistorického základu (*by common descent*).

William Jones a jeho kolegové z Královské asijské společnosti vystoupili na prahu romantismu, nacionalismu a moderní doby s ideou árijské či indoevropské rodiny, která sdružuje národy obývající rozsáhlé prostory Evropy, střední Asie a Indie. Árijské národy hovořily vzájemně spřízněnými jazyky a jejich lingvistická jednota poukazovala na společný původ. Úspěch indoeuropeistiky a posléze árijské ideologie byl do značné míry podmíněn charakterem sanskrtu, jeho lingvistickými kvalitami a svázaností s „posvátnou sférou“, které ho předurčily - jak přesvědčivě ukázal Maurice Olender - k úloze prvotního jazyka, který v tomto postavení zastínil hebrejštinu. Indoeuropeistika jako věda se v devatenáctém století těšila značné společenské prestiži. Její výsledky byly přiřazovány k největším výdobytkům západních věd při konstrukci sekulárního obrazu světa.

Úlohu prostředníka mezi učením nové orientalistiky, která se pěstovala na půdě Královské asijské společnosti, a badateli na evropském kontinentu sehrál především Alexander Hamilton, jenž během pobytu v Paříži v prvních letech devatenáctého století vyučoval zájemce sanskrt. Mezi jeho studenty patřil i německý filosof Friedrich Schlegel, jehož kniha *Über die Sprache und Weisheit der Indier* (1808) vyvolala vlnu „indománie“ a zájmu o sanskrt a indoeuropeistiku v Německu.

V dlouhodobé historické perspektivě byl dopad „objevu“ sanskrtu a hinduistické tradice na Britských ostrovech a na kontinentu značně odlišný. Ve Velké Británii se nejdříve prosadilo pojetí, v jehož rámci představovali Árijci metaforu jednoty impéria. Později však revitalizační etos evangelikálního anglikánství a filosofie utilitarismu prosadily odstup od vlivů indické kultury a zároveň zamezily průniku kontinentálního filosofického romantismu do britských sociálních věd. Německou jazykovou oblast mezitím ovládl obraz Árijců jako výlučného společenství rasové nadřazenosti.

Nutným předpokladem triumfu rasové teorie na půdě etnologie a antropologie bylo především zpochybnění logocentrismu biblické tradice a základní teze biblické antropologie, že etnická rozmanitost byla primárně historicky podmíněna diferenciací jazyků. Pouto mezi etnologií a filologií, které vycházelo

ze starozákonní tradice, bylo nahrazeno aliancí mezi fyziologií a psychologií, jež poskytla teoretickou oporu pro rasový esencialismus. Základním kritériem pro vymezení rasy se staly fyzické atributy, které byly uvedeny do úzkého vztahu s mentálními dispozicemi.

Rozvoj kranio-metrických metod, zejména pak vymezení lebečního indexu, jehož autorem byl Andreas Retzius, přesvědčil většinu evropských vědců, že lebeční parametry mají větší vypovídací hodnotu než jazykověda. Sekularizací biblického společenství Jefetových či Chámových potomků se zrodila vize indoevropské neboli árijské rodiny. Árijský rodokmen se stal hlavním genealogickým mýtem Západu v době mezi ústupem biblické antropologie a rozkvětem darwinismu. Závěrečným krokem při konstrukci árijské rasy na biologickém základě a jejím definitivním oddělením od mateřského biblického a filologického kontextu, v němž se původně zrodila, bylo prosazení kranio-metrie na úkor jazykovědy jako hlavního nástroje rasové klasifikace. Marně Friedrich Max Müller zdůrazňoval, že hovořit o „árijské lebce“ je stejně nepřiměřené jako mluvit o „dolichokranním jazyku“. Příslušnost k árijské rase již neurčovala příbuznost se sanskrtem, ale dolichokranní, protáhlý tvar lebky (i když někteří autoři přičklí Árijcům naopak široký, brachykranní typ lebky). Nová rasová historie Evropy zahrnovala příchod prehistorických indoevropských či árijských kmenů tvořených plavými dolichokranními jedinci, kteří si podmanili a asimilovali místní tmavé brachykranní populace.

Velkou oporu poskytl rasové teorii ve druhé polovině devatenáctého století sociální darwinismus. Darwinových tezí využili pro obhajobu otroctví Američan Charles Loring Brace, který rovněž sjednotil v knize *The Dangerous Classes of New York* (1872) pojem rasy a třídy: Deklasované a zločinecké populace chudinských čtvrtí velkoměst jsou údajně potenciálními zárodky nižších ras. Anglický bankéř, novinář a politický myslitel Walter Bagehot se pokusil ve spisech *Physics and Politics* (1867-1868) a *English Constitution* (1867) spojit rasovou hierarchii s třídním rozdělením: Evoluce údajně neovlivňuje všechny sociální skupiny rovným dílem. Za evolučně nejpokročilejší pokládal Walter Bagehot elity, zatímco nižší a chudé vrstvy moderní anglické společnosti nepřesahují svými dědičnými dispozicemi úroveň necivilizovaných divochů. Odstranění bariér mezi sociálními třídami civilizovaného světa a nižšími rasami divochů bylo příznačné i pro dílo Henryho Mayhewa, který ve spise *London Labour and the London Poor* (1861-1862) přirovnal pouliční londýnský dav ke kočujícím kmenům, jehož příslušníci se svým chováním i fyzickými vlastnostmi odlišují od vzdělané složky populace.

Dovrшитelem francouzského rasového myšlení devatenáctého století, které „ideologové“ revoluce obohatili o fyziologický naturalismus a evolucionistický rámeček, kontrarevolucionáři o tradiční germanismus a pseudokatolické indokřesťanství, Victor Courtet o sociologickou dimenzi a Arthur de Gobineau o svébytnou filosofii dějin zahalenou do přízračné atmosféry „soumraku bohů“, byl Georges Vacher de Lapouge, člen *Francouzské dělnické strany*, který se

hlásil k socialismu, marxismu a kolektivismu a jehož předpověď z roku 1887 je asi nejuvýstižnějším shrnutím odkazu, který árijská ideologie devatenáctého století připravila pro století následující: „*Střetnutí ras se právě nyní chystá propuknout uvnitř národů a mezi národy, a nezbývá, než se tázat, zda ideje bratrství a rovnosti lidí nejsou proti přírodě... Jsem přesvědčen, že v příštím století se lidé budou zabíjet po miliónech kvůli rozdílu jednoho nebo dvou stupňů lebečního indexu. Lidé budou identifikováni prostřednictvím tohoto znaku, který nahradil biblický šibolet a lingvistické pouto, ... a poslední sentimentalisté uvidí nejmasovější vyhlazování.*“³

Kultura Západu se v jistém historickém okamžiku snažila prostřednictvím „indické zkušenosti“ neúspěšně proniknout do univerzalistických sfér, vyhrazených až doposud židovsko-křesťanské kultuře. Výsledkem těchto aspirací ovšem nebyl zrod nové náboženské tradice, jak doufali někteří protagonisté, ale naopak hluboký pád do pokleslé rasové teorie. Poté, kdy se etos orientální renesance vyčerpал a árijská idea byla ve filologii zdiskreditována, ovládla árijská ideologie fyzickou antropologii. Nedůslednost při rozlišování mezi lingvistickými, etnickými a somatickými kategoriemi způsobila, že árijská (indoevropská) lingvistická rodina postupně splynula s biologicky vymezenou rasou. V době, kdy se Ferdinand de Saussure, Émile Durkheim, James George Frazer, Franz Boas a Sigmund Freud rozhodli tuto problematiku neutralizovat a postavit základy svých disciplín mimo árijskou ideu, pronikly již její ohlasy vně akademického prostředí a v podobě extremistické rasistické ideologie se staly ničivou sociální silou.

2. Cíle práce, metody výzkumu a zpracování

Ve studiích *Zrození moderní rasové teorie, Život a dílo Victora Courteta a Od prvotního jazyka k rase, Utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance* jsem se zaměřil na některé aspekty vzniku novodobé rasové teorie a rasismu a řešil jsem otázku, za jakých historických okolností se rasová ideologie stala součástí politické kultury Západu. Nehodlám vstupovat do diskuze o tzv. „existenci či neexistenci rasy“, která není vzhledem k intelektuálně historickému zaměření práce relevantní.

Hlavním záměrem bylo poukázat na kontinuitu určitých témat v dějinách západního myšlení, nastínit scénář vývoje rasové teorie a na příkladu především Velké Británie a Francie studovat proměnu rasové klasifikace v moderní politickou ideologii. Jedním z cílů výzkumu je pokusit se ukázat, že tzv. rasový esencialismus spočívající ve spojování intelektuální výkonnosti a civilizační vyspělosti s domnělými biologickými kvalitami nebyl nahodilou „nehodou“ západního myšlení nebo krátkodobým selháním euroamerické mocenské elity, která – oslněna svým civilizačním triumfem – viděla v rasové hierarchii

³ Vacher de Lapouge, Georges, 1899, str. 7.

„vědecké“ potvrzení vypjatého pocitu nadřazenosti, ale že představoval v jistém smyslu důsledek staletého duchovního vývoje Západu a syntézu několika dlouho zcela nezávislých intelektuálních proudů, které jsem se snažil sledovat prakticky od raného středověku. Jsem přesvědčen o tom, že tradiční redukcionistické výklady zrodu rasismu, který mnozí autoři omezují na pouhý epifenomén ekonomických konfliktů vyplývajících z jádrového postavení Západu v rámci světového hospodářského systému, jsou dnes obtížně obhajitelné. Rasová teorie spočívající v „ideologizaci těla“ představuje intelektuální konfiguraci určitých témat, které mohou jakožto součást západní kultury a mentality existovat vzájemně nezávisle po dlouhou dobu a jež teprve náhlá potřeba spočívající ve vážné sociální, ekonomické nebo historické výzvě mobilizuje a sjednotí do artikulovatelné a sociálně aplikovatelné podoby.

Ve studii *Od prvotního jazyka k rase, Utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance* jsem se zabýval relativně přehlíženou problematikou orientální renesance a jejím podílem na zrodu rasistické arijské ideologie. V knize *Zrození moderní rasové teorie, Život a dílo Victora Courteta* jsem věnoval zvláštní pozornost především osobnosti neprávem opomíjeného francouzského spisovatele a veřejného činitele Victora Courteta, kterého Jean Boissel označil za prvního teoretika rasové hierarchie a jehož spisy prozrazují některé dosud skryté intelektuální a historické souvislosti zrodu moderního rasismu.

Ve svém výkladu naznačím, že ambice Victora Courteta zahrnující vytvoření politické teorie, jež by zohlednila odlišnosti ve fyzické a kognitivní konstituci lidí, byly téměř shodné s aspiracemi velkého francouzského myslitele šestnáctého století Jeana Bodina. Odlišnost v jejich přístupu, který spočívá v rozdílu mezi biologickým esencialismem na straně jedné a astrálním environmentalismem na straně druhé, odráží předěl mezi středověkou syntézou aristotelského hylemorfismu, Hippokratova učení a astrologie, neschopnou konceptualizovat biologickou rasu, a novověkým naturalismem, který učinil z rasové teorie součást politické kultury moderního Západu. Zatímco Jean Bodin byl přesvědčen o tom, že moudrá politika musí respektovat „povahu místa“, podle Victora Courteta lze stabilní politický řád vytvořit pouze prostřednictvím zohlednění rasy.

Na základě stručného exkurzu do francouzského intelektuálního a duchovního života v prvních desetiletích devatenáctého století jsem se pokusil demonstrovat, že na prahu moderní doby nebyla hlavní inspirací rasové ideologie pouze snaha ospravedlnit podřadné postavení ekonomicky vykořisťovaného domorodého obyvatelstva zámořských kolonií (jak se domnívají neomarxisté) nebo kontrarevoluční úsilí historicky frustrované aristokracie zdůvodnit svým rasově nadřazeným původem anachronická privilegia (jak tvrdila Hannah Arendtová), ale jev, který Friedrich August von Hayek nazval ve stejnojmenné knize „kontrarevolucí vědy“ a jenž vyplynul z politické imaginace počátku devatenáctého století. Aspirací Victora Courteta bylo vytvořit v duchu saint-

simonismu meritokratický politický systém založený na „přirozené“ nerovnosti ras, jenž nápadně připomínal společnost ovládanou kognitivní elitou, kterou představili Charles Murray a Richard Herrnstein ve své knize *The Bell Curve: Intelligence And Class Structure In American Life* (1994). Moderní rasová teorie nebyla výlučně „plantážnickou antropologií“ nebo obranou „umírající třídy“, ale měla představovat nástroj k dosažení maximální společenské efektivity a prostředek překonání skutečné či domnělé národní stagnace a zaostalosti. Ztělesňovala princip *palingeneze*⁴ opírající se o mesianistickou ideologizaci moderní vědy.

Studie vznikla na základě kritického studia děl autorů osmnáctého a devatenáctého století a sekundární odborné literatury, k níž autor získal přístup zejména v knihovnách *Johns Hopkins University* (pobyt 1999/2000 v rámci Fulbrightovy nadace), během opakovaných studijních pobytů na *University of Durham* a díky meziknihovní výpůjční službě a internetovým zdrojům. Jednotlivá sledovaná období nejsou v odborné literatuře popsána zcela rovnoměrně; existuje poměrně velké množství pramenů týkajících se sociálního darwinismu, rozvoje indoevropéistiky a rasové teorie na přelomu devatenáctého a dvacátého století, vztah saint-simonismu k rozvoji rasového myšlení nebyl doposud podroben detailnější analýze. Syntetická studie o vývoji rasového myšlení na Západě, která by zohlednila všechna dílčí témata dané problematiky, stále chybí.

3. Struktura práce

Vnitřní strukturu obou monografií odráží jejich obsah.

Zrození moderní rasové teorie, Život a dílo Victora Courteta:

1. Rasová teorie a paradox modernity
2. Otrokářství a „pigmentokracie“ ve středověku a raném novověku
3. Středověký environmentalismus a intelektuální rezistence vůči rasovému konceptu
4. Počátky ideologizace a esencializace lidského těla
5. Vznik rasové klasifikace
6. Rasová ideologie jako politická imaginace
7. Victor Courtet a rasová teorie jako základ pozitivní politické teorie

Od prvotního jazyka k rasa, Utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance:

1. Hebrejščina a univerzalistický teismus
2. Etnická teologie a ideologie „dvou ras“
3. Antropologické myšlení raného novověku
4. *Ex Oriente Lux*

⁴ Termín palingeneze použil jako první Charles Bonnet v *Palingénésie philosophique* (1769) ve smyslu „původního pravzoru“. Pierre Simon Balanche jej v první polovině devatenáctého století převzal v *Essais de palingénésie sociale* pro označení „nového zrození“ jako radikální protirevoluční proměny společnosti v zájmu zachování tradičního řádu.

5. Indie a revitalizační etos orientální renesance
6. Árijci jako imperiální metafora: orientální renesance v Anglii
7. Ve stínu Revoluce: orientální renesance ve Francii
8. Návrat zlatého věku: orientální renesance v Německu
9. Árijský věk

Ve svém souhrnu se obě monografie zabývaly následujícími tematickými okruhy a osobnostmi.

- Vzestup germanismu jako kulturně historického fenoménu na počátku raného novověku a jeho souvislost s postupným rozkladem středověkého univerzalizmu a nástupem etnického partikularizmu a nacionalismu (Alexander von Roes, Aeneas Sylvius Piccolomini, Philippe Clüver, Goropius Becanus, Georg Stiernhielm, Olaus Rudbeck, Andreas Kempe).
- Úpadek tradičního středověkého environmentalismu, „starozákonní etnologie“ a expanze rasového esencialismu v širším historickém a intelektuálním kontextu raného novověku (Jean Bodin, Joseph Justus Scaliger, Isaac de la Peyrère, Giordano Bruno, Georgius Hornius, José de Acosta, Antonio de la Calancha, Juan de Cárdenas).
- Souvislost mezi otrokářstvím jako ekonomickým fenoménem muslimského a křesťanského světa středověku a raného novověku a vznikem rasové teorie (Ibn Battúta, Ibn Chaldún, Bartolomé de Las Casas, Juan Ginés de Sepúlveda).
- Vytváření prvních rasových klasifikací lidstva raného novověku v kontextu osvícenství, naturalismu a polygenismu (François Bernier, Petrus Camper, John Atkins, William Robertson, Johann Friedrich Blumenbach, Johann Christian Fabricius, Edward Long).
- Vztah mezi rasovou teorií a kulturně historickým fenoménem „orientální renesance“, indoevropéistiky a árijské ideologie (Warren Hastings, John Zephaniah Holwell, Nathaniel Brassey Halhed, Charles Wilkins, William Jones, Abraham Hyacinth Anquetil-Duperron, Alexander Hamilton, Friedrich Max Müller).
- Germanismus osmnáctého a devatenáctého století a jeho transformace do palingenetického programu árijské ideologie (Henri de Boulainvilliers, Louis Gabriel Du Buat-Nancay, François Dominique de Reynaud Montlosier, Ferdinand von Eckstein).
- Vliv pozdně osvícenského naturalismu, učení „ideologů“ a saint-simonismu na formování rasové teorie a ideologie ve Francii (Georges Louis Leclerc de Buffon, Jean Baptiste Lamarck, Jean Claude Izouard Delisle de Sales, Pierre Jean Georges Cabanis, Antoine Louis Claude Destutt de Tracy, William Frédéric Edwards, Georges Cuvier, Claude Henri de Saint-Simon, Victor Courtet).
- Německý romantismus a šíření rasové teorie a ideologie ve střední Evropě (Johann Gottfried Herder, Christopher Meiners, Ernest Moritz Arndt,

Friedrich Schlegel, August Wilhelm Schlegel, Johann Gottlieb Fichte, Richard Wagner).

- Rasový výklad dějin v devatenáctém století (Joseph-Arthur de Gobineau, Augustin Thierry, Walter Scott, Benjamin Disraeli, Jules Michelet, Thomas Carlyle, François Guizot).
- Formování moderní antropologie, frenologie a kranioetrie a jejich vztah k rasové teorii (Joseph Marie Degérando, Franz Joseph Gall, Andreas Retzius, George Robins Gliddon, Samuel George Morton, Paul Broca, Armand de Quatrefages, Otto Ammon).
- Sociální darwinismus, eugenické hnutí a transformace rasové ideologie ve vlivnou politickou kulturu Západu (Georges Vacher de Lapouge, Charles Loring Brace, Walter Bagehot, Henry Mayhew, Cesare Lombroso, Houston Stewart Chamberlain, Wilhelm Emil Mühlmann).

4. Výsledky práce

V knihách *Od prvotního jazyka k rase, Utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance a Zrození moderní rasové teorie, Život a dílo Victora Courteta* jsem se pokusil především nastínit vývoj rasového myšlení v západních dějinách.

Rasová teorie představuje v podobě, v jaké se stala součástí moderní politické kultury, v dějinách západního myšlení relativně pozdní fenomén. Její vznik byl součástí širšího procesu proměny západních věd o člověku v souvislosti se sekularizací, ústupem autority tradiční křesťanské teologie a naturalizací lidských dějin. Ospravedlňování a reprodukce asymetrické distribuce politické, ekonomické a symbolické moci biologickými faktory je však mnohem staršího data. Redukce politické existence člověka na jeho somatické určení prošla během uplynulého půl druhého tisíciletí třemi hlavními stádii, které můžeme označit jako *postoj, nauku a hnutí*.

Je zřejmé, že neexistence artikulované doktríny rasové nadřazenosti neznamená, že určitá skupina lidí není znevýhodněna na základě své fyziognomické odlišnosti. To byl případ islámské civilizace, která byla od druhé poloviny prvního tisíciletí po Kristu ohniskem světového obchodu s otroky. Geopolitické faktory způsobily, že se hlavní zdrojovou oblastí otrocké síly stala v rámci Starého světa subsaharská Afrika. Mezi muslimy a později rovněž mezi obyvateli křesťanského Západu vznikl v době „africké fáze“ ve vývoji světového otrokářství *postoj* intuitivně pokládající barvu kůže za signifikantní příznak příslušnosti k otrockému nebo sociálně marginálnímu statusu. Můžeme hovořit o zrodu *pigmentokracie*, jež se projevila v uspořádání středověké a raně novověké společnosti ve Středomoří, na Blízkém východě, ale rovněž v zámořských západních koloniích. Pigmentokracie, za jejíhož typického mluvčího lze označit arabského historika Ibn Chaldúna, je odpovědná za

vytvoření biologizujících metafor a stereotypů, které se staly trvalou součástí rasového myšlení a jež připravovaly cestu k nástupu rasového esencialismu.

Přechod od postoje k *nauce*, jež by na základě vědeckého diskurzu konceptuálně trvale znevolnila nebo marginalizovala vymezitelnou kategorii lidí, byl v rámci západní civilizace relativně obtížný. Tradiční středověké paradigma věd o člověku, které zahrnovalo klasický environmentalismus, aristotelský hylemorfismus, Hippokratovo učení, křesťanský monogenismus a ortodoxní doktrínu o svobodné lidské vůli, ustavení rasového esencialismu jako systematické nauky vzdorovalo. Francouzský myslitel Jean Bodin byl v šestnáctém století přesvědčen o tom, že efektivní politický řád musí respektovat „povahu místa“, nikoliv biologických kvalit těla podléhajících environmentální (a astrální) nahodilosti.

Jorge Canizares Esguerra a Sabine MacCormacková tvrdí, že první ranou formu rasové ideologie spočívající v popření antického a středověkého environmentalismu a přiznání vrozených kvalit lidskému tělu, které jsou nezávislé na přírodním prostředí, vytvořili v sedmnáctém století vzdělaní mesticci v Novém světě, míšenci bělochů a indiánů, již se snažili obhájit americkou společnost vůči předsudkům, animozitě a stereotypům kolujícím v Evropě. Neměli však pravděpodobně větší vliv na intelektuální vývoj probíhající v hlavních centrech západního myšlení.

V sedmnáctém a zejména v osmnáctém století začala být takřka nekonečná sociokulturní rozmanitost afrických a amerických populací ujařmena a homogenizována imperiální administrativou a byrokracií západních koloniálních mocností. V rámci tohoto procesu vznikla potřeba velkých kategorií kontinentálních rozměrů, které by umožnily vytvořit „přehlednou“ a racionální klasifikaci lidstva odpovídající nárokům moderní instrumentalizace. Naturalisté a osvícenci zároveň relativizovali privilegovaný ontologický status lidského těla a rozumu, které pozbyly nárok na univerzalitu zakotvenou v autoritě Evangelia. Tím se zhroutily kulturní zábrany vůči heterodoxnímu polygenismu. Postavení environmentalismu jako dominantního způsobu konceptualizace lidské rozmanitosti a odlišnosti bylo ve druhé polovině osmnáctého století relativizováno, mimo jiné na základě odkazů na zjištění nové generace západních cestovatelů, kteří již nebyli spjati s misijní aktivitou. Místní uskutečňování těla, jež byla dříve pokládána za projev environmentální proměnlivosti, získala v rámci rasové příslušnosti povahu esenciální danosti. Z esencializace somatických kvalit a behaviorálních modů vyrůstala legitimizace sociální, politické a ekonomické nerovnosti. Důležitou úlohu při ustavení sekulárních věd o člověku včetně rasové teorie sehrála idea „řetězce bytí“ a přírodní historie, která učinila z lidských dějin součást jednotného fyzikálního a organického vesmírného procesu a jež nahradila původní křesťanské pojetí dějin. Bez této rámcové změny základní narativity lidstva by se rasová ideologie jako vlivná součást politické ideologie Západu pravděpodobně nedokázala prosadit. První rasová členění lidstva, k jejichž tvůrcům náleželi François

Bernier, Carl Linné, Georges Louis Le Clerk de Buffon, Immanuel Kant a zejména Johann Friedrich Blumenbach, průkopníci moderní *antropologie*, se zrodila na pozadí souběhu zmíněných intelektuálních a civilizačních dějů.

Osmnácté století proběhlo ve znamení definitivní proměny pigmentokratického „rasismu bez rasy“ v explicitní rasovou nauku. V sedmdesátých letech osmnáctého století se objevila myšlenka o rozkladném působení míšení ras, které může lidské bytosti připravit o jejich důstojné postavení v hierarchii bytí. Tento prvek výrazně přispěl k transformaci rasové teorie v rasovou ideologii a posléze v *palingenetické hnutí*, k níž došlo v důsledku dramatických historických událostí přelomu osmnáctého a devatenáctého století.

Abolicionistické hnutí požadující zrušení otroctví a emancipaci a modernizaci zámořských území významně oslabovalo praktické dopady rasové teorie na postavení původního obyvatelstva v západních koloniích a z učení o biologické nerovnosti lidských ras se ve stále výraznější míře měnila v politický nástroj boje a občanské války uvnitř samotné západní společnosti. Rasová ideologie dosáhla tak značného ohlasu a přitažlivosti především proto, že se stala integrální součástí totalitní imaginace, která se pokusila v uplynulých dvou staletích o selektivní překonání dramatických důsledků modernity, fragmentarizace společnosti a nejednoznačnosti sociálního kosmu. Podílela se na velké protimodernizační revoltě, přičemž obdobně jako například marxistická eschatologie nabízela iluzi aliance mezi vědou a radikálním útokem na podstatu modernity. Scientismus nabývající podobu „kontrarevoluce vědy“ splynul v rámci rasové ideologie s tradičním předsudkem a odmítnutí relativizující rozmanitosti světa získalo zdání vědecké autenticity.

Vize celkové transformace společnosti na rasovém základě vyplynula především z krize recepce modernity, což byl důležitý faktor v pozadí Velké francouzské revoluce, který dlouho unikal náležitému zhodnocení. K dovršení formování rasové teorie jako palingenetické ideologie, jež se stala v následujícím století součástí politické kultury Západu, významně přispěli radikálové a socialisté odchovaní učením francouzského myslitele a vizionáře Saint-Simona. Rasová teorie nebyla v jejich pojetí výlučně „deklarací nerovnosti“ v rukou aristokracie, zbraní namířenou proti emancipaci neprivilegovaných vrstev, ale nástrojem sociální revitalizace.

Moralizující patriotický holismus, který na sklonku osvícenství prostoupil francouzskou politickou imaginací, vytvořil příznivé podmínky pro začlenění rasové ideologie do politické kultury Západu. Spontaneita politického života měla být podřízena harmonické organické společnosti, v níž byla dána přednost vládě rozumu před vládou svobody. Ideologové v čele s Cabaniséem a Destuttem de Tracyem usilovali o institucionální stabilizaci Velké francouzské revoluce na základě „fyziologických zákonů“, což společně s imaginací totální lidové mobilizace, krve prolévané na bojištích a popravištích, patriotismu a etnicity vytvářelo příhodnou půdu pro šíření „rasového výkladu dějin“.

Představu, že fyziologie a vrozené rasové kvality lidí poskytují východisko k ustavení hodnověrné „pozitivní“ sociální a politické vědy, jež umožní radikální transformaci společnosti z chaotického shluku egoistických zájmů do harmonického sociálního organismu, sdíleli mnozí Saint-Simonovi stoupeneci a explicitně ji v nejucelenější podobě vyslovil jako první Victor Courtet. Konvergenci mezi saint-simonismem a rasovou teorií usnadnili Saint-Simonovi žáci, kteří náleželi mezi přední členy pařížského Historického institutu, založeného v roce 1834, a Pařížské etnologické společnosti ustavené o pět let později. Saint-simonisté se snažili odhalit biologicky zakotvené, a proto esenciálně nepřekonatelné lidské odlišnosti, jež by jim posloužily jako základní stavební kameny racionálního politického řádu. Přenesení principu saint-simonické meritokracie na etnické a rasové vztahy vyústilo do vize společnosti založené na nerovných biologicky podmíněných kvalitách jednotlivých rasových skupin, jejímž vzdáleným archaickým předobrazem byl indický kastovní systém. Ke sblížení mezi rasovou teorií a socialismem, které představovalo výbušnou směs v podobě nacistického totalitarismu, došlo v rámci saint-simonismu již sto let před nástupem Hitlera k moci.

V roce 1832, ve svých necelých dvaceti letech, zdůraznil Saint-Simonův stoupenec Victor Courtet, že sociální řád musí být založen na reálné rasové nerovnosti: „*Tvrdím, že krize v Evropě neustane, dokud rozličné společnosti nebudou reorganizovány tak, aby odrážely přirozenou nerovnost nebo více či méně patrné rasové rozdíly. Nenavrhuji nic, co by snižovalo lidskou důstojnost, ale hlásám pouze pravdu, kterou prověřily anály všech národů světa.*“⁵ Victor Courtet, jehož dílo představovalo aplikaci saint-simonismu v antropologické a etnologické oblasti, se tak více než dvě desetiletí před Gobineauem zmocnil akademickým jazykem ideje rasy v její celistvosti a postavil řád vládnoucí rasy proti anarchii rasového míšení. Courtet zdůrazňoval, že etnická a rasová stabilita je zárukou stability politické a sociální. Politická nesoudržnost Francie vyplývá z nestability krve. Francie, jejíž obyvatelstvo je údajně beznadějně smíšené, proto potřebuje příměs cizí etnické a rasové krve, která by ji sladila s „přírodními zákony“. Ze tří základních stavebních kamenů rasové teorie, germanismu, naturalismu a árijské ideologie, Victor Courtet prakticky opomněl třetí element. Jeho učení je setkáním Boulainvillierse a Cabanise bez patrné přítomnosti Anquetil-Duperrona. O árijský rozměr obohatil francouzské rasové myšlení až Arthur de Gobineau. Dnes prakticky zapomenutý Victor Courtet, marginalizovaný svou nekompatibilitou s převládajícími schematickými výklady dějin, byl živoucím ztělesněním paradoxu, že moderní rasovou teorii nevytvořil příslušník třídy bojující za anachronická privilegia nebo obhájce otrokářských zájmů, ale vizionářský myslitel a politik vzešlý z úspěšné průmyslové a obchodní buržoazie, která se v příznivějších podmínkách orleánské monarchie snažila překonat pozždění v modernizaci země.

⁵ Cit. Boissel, Jean, 1972, str. 38.

Jean Boissel označil Victora Courteta za „proroka budoucnosti“, zatímco Arthura de Gobineaua za „věrozvěsta minulosti“. Zároveň poněkud sporně zdůraznil, že Třetí říše a její rasový totalitarismus nevděčí za nic ani jednomu ze zmíněných autorů, protože pro oba francouzské myslitele představovala „čistá árijská rasa“ starobylostou zaniklou entitu, kterou již nelze vzkřísit. Victor Courtet byl navzdory většímu časovému odstupu bližší duchu nacismu než katolický fatalista a pesimista Arthur de Gobineau. Podle Courteta musí po vědecké revoluci, která promění prostřednictvím rasového výkladu dějin politické vědy ve vědy pozitivní, následovat revoluce politická. Tato revoluce bude mít povahu celoevropského rasového hnutí, jež každé rase přidělí opět místo, které jí náleží v hierarchii bytí na základě jejích vrozených schopností a kvalit.

Kategorie rasy znamenala zároveň dekonstrukci moderního vymezení národa, protože rasovní teoretici tvrdili, že příslušníci dílčích rasových skupin, z nichž se národ údajně skládá, pociťují mezi sebou v důsledku své biologické výlučnosti a instinktu vyšší míru vzájemné loajality než k abstraktní ideji národa. Zrodila se vize rasové revoluce, které je určeno revitalizovat evropskou společnost tím, že uvede do souladu přírodní a sociální řád. Šlo o snahu prosadit znovu ve společnosti přírodní zákony jako zdroj poslušnosti a tím zpochybnit vyloučení nároků přírody ze společenské smlouvy modernity, jež je podmínkou moderního individualismu a lidské svobody.

Dílo Victora Courteta, dnes prakticky zapomenutého saint-simonisty a veřejného činitele, bezděčně odhalilo jeden z důležitých atributů rasové ideologie, který se někteří teoretikové dovolávají se „čistoty“ vědy snažili zastřít. Rasová ideologie v sobě vždy implicitně či explicitně obsahovala politické aspirace spočívající v úsilí prosadit ve společnosti hierarchii, jež se vymyká sociálnímu konsenzu. Teorie rasy byla navzdory naturalistickému slovníku především teorií politiky a lidská rasová existence splývala s existencí politickou. Aplikace rasové ideologie na mimoevropské fyziognomicky a etnicky odlišné lidské populace byla navzdory svým tragickým důsledkům v moderní době jen vedlejším projevem hnutí směřujícího především ke stabilizaci evropské společnosti otřesené modernizací. Devalorizace a inferiorizace přírodních národů prostřednictvím rasové teorie nebyla prvotním cílem moderní rasové instrumentalizace, ale pouze dodatečnou racionalizací strategie primárně zaměřené do nitra západní společnosti.

Tři stadia ve vývoji rasové ideologie: pigmentokracie, antropologie a palingeneze:

<i>Stadia rasové ideologie</i>	<i>Historické údobí</i>	<i>Charakteristický představitel</i>
Pigmentokracie	Osmé až sedmnácté století	Ibn Chaldún
Antropologie	Sedmnácté až devatenácté století	Johann Friedrich Blumenbach
Palingeneze	Devatenácté a dvacáté století	Victor Courtet

5. Aplikace výsledků práce

Ve studiích *Od prvotního jazyka k rase, Utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance a Zrození moderní rasové teorie, Život a dílo Victora Courteta* jsem se pokusil nastínit vývoj rasové teorie v dějinách a příčiny její průniku do politické ideologie moderní západní civilizace. Polemizoval jsem s některými tezemi představitelů tzv. postkoloniálních studií a kriticky se vyrovnal s přístupem Hannah Arendtové prezentovaným v knize *Původ totalitarismu*. Obě knihy by měly posloužit jako základna pro další domácí badatele zabývající se danou problematikou.

Výsledky práce byly prezentovány na několika mezinárodních konferencích a odborných seminářích:

- 2004, listopad: Victor Courtet a jeho podíl na konstituování moderní rasové teorie. Konference Brněnská antropologie: Minulost – přítomnost – budoucnost, Brno 25.-26. listopadu 2004. Pořadatelé: Katedra antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Česká společnost antropologická, Česká společnost antropologická, pobočka Brno.
- 2004, leden: O vzniku moderního antisemitismu. Vyžádaná přednáška v rámci Interdisciplinárního semináře Globální nebo regionální ve vědě, kultuře a společnosti?, pořádaného Ústavem mezioborových studií, Jednotou českých matematiků a fyziků, Českou společností pro mechaniku a Fakultou aplikovaných věd Západočeské univerzity v Plzni, Nečtiny.
- 2003, březen: Vzestup a pád rasové teorie. Přednáška v rámci Semináře Katedry antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně.
- 2001, leden: Lesk a bída orientalismu: recepce Východu v západním myšlení. Přednáška v rámci Interdisciplinárního semináře Perspektivy společnosti a vědy v 21. století, pořádaného Ústavem mezioborových studií, Jednotou českých matematiků a fyziků, Českou společností pro mechaniku a Fakultou aplikovaných věd Západočeské univerzity v Plzni, Nečtiny.
- 2000, říjen: Orientální renesance a vznik moderní etnologické a antropologické vědy. Etnologie 2000, konference pořádaná Etnologickým ústavem Akademie věd České republiky, Praha, vila Lanna.
- 2000, červenec: Britsko-indické vztahy na pozadí formování moderního antropologického myšlení. 1. Antropologické symposium pořádané Fakultou humanitních studií Západočeské univerzity v Plzni, Nečtiny.

Důležitá je integrace dosažených výsledků do studijního a badatelského programu Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni především v řádně akreditovaném bakalářském a navazujícím magisterském studijním oboru Sociální a kulturní antropologie, bakalářském a navazujícím magisterském

studijním oboru Politologie, bakalářském studijním oboru Humanistika, doktorském studijním oboru Etnologie, Teorie a dějiny vědy a techniky a připravovaném doktorském oboru Politologie. Významné je rovněž využití výsledků při popularizační, osvětové a expertní činnosti v rámci působení proti šíření ideologických projevů rasismu a rasového extremismu.

6. Důležitější dílčí studie publikované uchazečem k danému tématu a jejich recenze a citace

Budil, Ivo (2004): Formování moderního antisemitismu. In: Budil, Ivo a Zoja Horáková, eds., *Antropologické symposium III.*, str. 22-38. Plzeň: Aleš Čeněk, ISBN 80-86898-06-7.

Budil, Ivo (2003): *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton, 4. přepracované a doplněné vydání, 488 stran, ISBN 80-7254-321-0.

Budil, Ivo (2003): Intelektuální zdroje moderní rasové teorie. In: Budil, Ivo a Marta Ulrychová, eds., *Antropologické symposium II.*, str. 40-57. Plzeň: Aleš Čeněk, ISBN 80-86473-29-5.

Budil, Ivo (2003): Vzestup a pád rasové teorie. *Univerzitní noviny*, List Masarykovy univerzity a Nadace Universitas Masarykiana 10(4):1-8, ISSN 1211-6866.

Budil, Ivo (2002): Proměny primordiálního jazyka a vznik moderní indoevropéistiky. In: Holubová, Markéta, Petrářová Lydia a Jiří Woitsch, eds., *Česká etnologie 2000*, str. 61-75. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, ISBN: 80-85010-41-0.

Budil, Ivo (2001): „Orientální renesance“ a vznik moderní antropologie. In: Budil, Ivo, ed., *Antropologické symposium I.*, str. 11-17. Plzeň: Fakulta humanitních studií Západočeské univerzity v Plzni, ISBN 80-7082-773-4.

Budil, Ivo (2001): *Za obzor Západu. Proměny antropologického myšlení od Isidora ze Sevilly po Franze Boase*. I. a II. díl. Praha: Triton, 793 stran, ISBN 80-7254-163-3.

Budil, Ivo (2000): *Kulturní a sociální antropologie Indoevropanů*. Plzeň: Fakulta humanitních studií Západočeské univerzity v Plzni, 171 stran, ISBN 80-7082-591-X.

Budil, Ivo (2000): Karl Haushofer, geopolitika a nacismus, I. část. *Střední Evropa*, vol. 16(98):73-84, ISSN 0862-091 X.

Budil, Ivo (2000): Karl Haushofer, geopolitika a nacismus, II. část. *Střední Evropa*, vol. 16(99):101-112, ISSN 0862-091 X.

Recenze:

- Grygar, Jakub (2001): Za obzor západního myšlení. Lidové noviny, sobota 21. července, str. 23.
- Klepal, Jaroslav (2001): Pohled za kulturní obzory Západu. Mladá fronta Dnes, sobota 3. listopadu, str. B/3.

- Nodl, Martin (2001): Antropologické myšlení a západní svět. Nové knihy 41.
- Blažek, Bohuslav (2002): Mohou být dnes knihy významným vědeckým počinem? Souvislosti 13(2):201-210.
- Klepal, Jaroslav (2002): Za obzor Západu: bez nevěstince a muzea? Vesmír 81(1):48-50.
- Bartlová, Milena (2002): Anketa, O nejlepší historickou knihu roku 2001 (I.). Dějiny a současnost 1:53.
- Vrhel, František (2002): Za obzor Západu (recenze). Cargo 5(3,4): 342-344.
- Maiello, Giuseppe (2002): Ivo T. Budil, Za obzor Západu. Proměny antropologického myšlení od Isidora ze Sevilly po Franze Boase. Triton, Praha 2001 (recenze). Český lid 89(2):201-203.
- Blažke, Jaroslav (2003): Od rozumu k šílenství. <http://www.cs-magazin.com>.
- Blažke, Jaroslav (2003): Od rozumu k šílenství. Kde hledat kořeny moderního evropského rasismu. Lidové noviny, sobota 6. září, str. 14.
- Stoličná, Rastislava (1996): Book Reviews, Budil, Ivo T.: Mýtus, jazyk a kulturní antropologie. Human Affairs 6(1): 94-95.
- Szabo, Miloslav, (2003): Svetlo z Vychodu. DominoForum 42, 15.-21. 10. 2003. www.dofo.sk.

Nejdůležitější citace:

- Komárek, Stanislav (2000): Příroda a kultura. Svět jevů a svět interpretací. Praha: Vesmír, str. 5, 26, 171.
- Soukup, Václav (2000): Přehled antropologických teorií kultury. Praha: Portál, str. 214.
- Jandourek, Jan (2001): Sociologický slovník. Praha: Portál, str. 283.
- Zvelebil, Marek (2002): The invention of hunter-gatherers in seventeenth century Europe? A comment on Mark Pluciennik. Archaeological Dialogues, vol. 9 (2):123-129, str. 125, 143.
- Sokol, Jan (2002): Filozofická antropologie. Praha: Portál, str. 13, 206.
- Černý, Jiří (2005): Malé dějiny lingvistiky. Praha: Portál, str. 215.

7. Výběr z použité literatury

Aaron, David H. (1995): Early Rabbinic Exegesis on Noah's Son Ham and the So-Called „Hamitic Myth“. *Journal of the American Academy of Religion* 63:721–759.

Aarsleff, Hans (1967): *The study of language in England, 1780-1860*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Alatas, Syed Hussein (1977): *The Myth of the Lazy Native: A Study of the Image of the Malays, Filipinos, and Javanese from the 16th to the 20th Century and Its Function in the Ideology of Colonial Capitalism*. London: F. Cass.

Allen, Don Cameron (1966): *The Star-Crossed Renaissance: The Quarrel about Astrology and Its Influence in England*. New York: Octagon Books.

Amiel, Charles (1983): La „pureté de sang“ en Espagne. *Etudes inter-ethniques* 6:28–45.

Anderson, Lorin (1976): Charles Bonnet's Taxonomy and Chain of Being. *Journal of the History of Ideas* 37(1):45–58.

Andler, Charles (1915): *Les origines du pangermanisme (1800–1888)*. Paris: L. Conard.

Anthias, Floya – Yuval-Davis, Nira (1992): *Racialized Boundaries: Race, Nation, Gender, Colour and Class and the Anti-Racist Struggle*. London: Routledge.

Arendtová, Hannah (1996): *Původ totalitarismu, I–III*. Praha: Oikoymenh.

Austen, Ralph A. (1979): The Trans-Saharan Slave Trade: A Tentative Census. In: Gemery, Henry A. – Hogendorn, Jan S., eds., *The Uncommon Market: Essays in the Economic History of the Atlantic Slave Trade*, str. 23–76. New York: Academic Press.

Baker, Keith Michael (1975): *Condorcet: From Natural Philosophy to Social Mathematics*. Chicago: University of Chicago Press.

Baker, Keith Michael (1989): Closing the French Revolution: Saint-Simon and Comte. In: Furet, François – Ozouf, Mona, eds., *The French Revolution and the Creation of Modern Political Culture*, vol. 3, *The Transformation of Political Culture 1789–1848*, str. 323–339. New York: Pergamon Press.

Bakunin, Jack S. (1976): Pierre Leroux on Democracy, Socialism, and the Enlightenment. *Journal of the History of Ideas* 37(3):455–474.

Balibar, Etienne a Immanuel Wallerstein (1991): *Race, Nation, Class: Ambiguous Identities*. London: Verso.

Banton, Michael (1977): *The Idea of Race*. London: Tavistock Publications.

Banton, Michael (1998): *Racial Theories*. Cambridge: Cambridge University Press.

Barcelo, Javier Malagón – Ots Capdequí, José M. (1983): *Solórzano y la Política indiana*. Mexico City: Fondo de Cultura Económica.

Barker, Anthony J. (1978): *The African Link: British Attitudes to the Negro in the Era of the Atlantic Slave Trade*. London: Frank Cass.

Barnes, Barry a Steven Shapin (eds.) (1979): *Natural Order: Historical Studies of Scientific Culture*. Beverly Hills: Sage Publications.

Basset, F.W. (1971): Noah's Nakedness and the Curse of Canaan: A Case of Incest? *Vetus Testamentum* 21:232–239.

Bastid, Paul (1970): *Sieyès et sa pensée*. Paris: Hachette.

Baudet, Henri (1965): *Paradise on Earth: Some Thoughts on European Images of Non-European Man*. New Haven: Yale University Press.

- Beecher, Jonathan (1986): *Charles Fourier: The Visionary and His World*. Berkeley: University of California Press.
- Bennett, Jr. R. A. (1971): Africa and the Biblical Period. *Harvard Theological Review* 64:489–490.
- Biddiss, Michael Denis (ed.) (1970a): *Gobineau: Selected Political Writings*. London: Jonathan Cape.
- Biddiss, Michael Denis (1970b): *Father of Racist Ideology: The Social and Political Thought of Count Gobineau*. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Blondel, Charles (1914): *La psycho-physiologie de Gall: Ses idées directrices*. Paris: F. Alcan.
- Boissel, Jean (1972): *Victor Courtet (1813–1867), premier théoricien de la hiérarchie des races. Contribution à l'histoire de la philosophie politique du romantisme*. Paris: Presses universitaires de France.
- Bok, Francis (2003): *Escape from Slavery: The True Story of My Ten Years in Captivity – and My Journey to Freedom in America*. New York: St. Martin's Press.
- Bonnette, Paul Christian (1939): *Broussais, sa vie, son oeuvre, son centenaire 1772–1838*. Paris: Fayard.
- Booth, Arthur John (1871): *Saint-Simon and Saint-Simonism*. London: Longmans, Green, Reader, and Dyer.
- Borst, Arno (1957–1963): *Der Turmbau von Babel. Geschichte der Meinungen über Ursprung und Vielfalt der Sprachen und Völker*. 6 dfl. Stuttgart: Hiersemann.
- Bots, Hans a Rob Visser (2002): *La correspondance, 1785–1787, de Petrus Camper, 1722–1789 et son fils Adriaan-Gilles Camper, 1759–1820*. Amsterdam: APA-Holland University Press.
- Bovill, Edgar W. (1958): *The Golden Trade of the Moors*. London: Oxford University Press.
- Boxer, Charles Ralph (1963): *Race Relations in the Portuguese Colonial Empire, 1415–1825*. Oxford: Clarendon Press.
- Boxer, Charles R. (1969): *The Portuguese Seaborne Empire, 1415–1825*. New York: A. Knopf.
- Braude, Benjamin (1997): The Sons of Noah and the Construction of Ethnic and Geographical Identities in the Medieval and Early Modern Periods. *The William and Mary Quarterly* 54(1):103–142.
- Breckman, Warren (1999): *Marx, the Young Hegelians, and the Origins of Radical Social Theory: Dethroning the Self*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brett, Michael (1969): Ifriqiya as a Market for Saharan Trade from the 10th Century to the 12th Century AD. *Journal of African History* 10:347–364.
- Burns, Robert I. (ed.) (1990): *Emperor of Culture: Alfonso X the Learned of Castile and His Thirteenth-Century Renaissance*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Burtin, Nicolas (1931): *Un semeur d'idées au temps de la Restauration, le baron d'Eckstein*. Paris: Boccard.

Butler, Eliza Marian (1926): *The Saint-Simonian Religion in Germany. A Study of the Young German Movement*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cahill, David (1994): Colour by Numbers: Racial and Ethnic Categories in the Viceroyalty of Peru, 1532–1824. *Journal of Latin American Studies* 26:325–346.

Caleroft, H.G. (1881): *Wit and Wisdom of Benjamin Disraeli, Earl of Beaconsfield*. New York: D. Appleton.

Cameron, Rondo – Freedman, Charles E. (1983): French Economic Growth: A Radical Revision. *Social Science History* 7:3–30.

Carlisle, Robert B. (1968): Saint-Simonian Radicalism: A Definition and a Direction. *French Historical Studies* 5(4):430–445.

Carlisle, Robert B. (1987): *The Proffered Crown: Saint-Simonianism and the Doctrine of Hope*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Carré, Jean Marie (1932): *Voyageurs et écrivains français en Egypte*. Le Caire: Impr. de l'Institut français d'archéologie orientale.

Clark, Terry (1973): *Prophets and Patrons: The French University and the Emergence of the Social Science*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press.

Clarke, Edwin C. – Jacyna, Leon Stephen (1987): *Nineteenth-Century Origins of Neuroscientific Concepts*. Berkeley: University of California Press.

Cobban, Alfred (1964): *The Social Interpretation of the French Revolution*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cobo, Bernabé (1979): *History of the Inca Empire*. Austin: University of Texas Press.

Cohen, David W. – Greene, Jack P. (eds.) (1972): *Neither Slave nor Free: The Freedmen of African Descent in the Slave Societies of the New World*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Conchard, Vermeil de (1914): *Trois études sur Cabanis*. Paris: Fayard.

Constable, Olivia Remie (1994): *Trade and Travels in Muslim Spain: The Commercial Realignment of the Iberian Peninsula, 900–1500*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cooter, Rodney J. (1976): Phrenology: The Provocation of Progress. *History of Science* 14:211–234.

Cope, Douglas R. (1994): *The Limits of Racial Domination: Plebeian Society in Colonial Mexico City, 1660–1720*. Madison: University of Wisconsin Press.

Courtet, Victor (1837): *La science politique fondée sur la science de l'homme ou étude des races humaines sous le rapport philosophique, historique et social*. Paris: Arthus Bertrand.

Crouzet, Michel (1990): *Arthur de Gobineau cent ans après*. Paris: Librairie Minard.

- Curtin, Philip, D. (1964): *The Image of Africa: British Ideas and Actions, 1780–1850*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Cuvillier, Armand (1956): *Hommes et idéologie de 1840*. Paris: Marcel Rivière.
- Černý, Václav (1939): *Rasismus, jeho základy a vývoj*. Praha: Václav Petr.
- Davies, John P. (1955): *Phrenology: Fad and Science*. New Haven: Yale University Press.
- Davis, Brion Davis (1966): *The Problem of Slavery in Western Culture*. Ithaca: Cornell University Press.
- Davis, Brion Davis (1997): Constructing Race: A Reflection. *The William and Mary Quarterly* 54(1):7–18.
- Degler, Carl N. (1971): *Neither Black nor White: Slavery and Race Relations in Brazil and the United States*. New York: Macmillan.
- De la Maza, Francisco (1943): *Enrico Martínez, cosmógrafo e impresor de Nueva Espana*. Mexico City: Universidad Nacional Autónoma de México, Instituto de Investigaciones Bibliográficas.
- Delaunay, Paul (1928): *De la physiologie à la phrénologie*. Paris: Hermann.
- Dougherty, Frank W. P. (1990): Buffons Bedeutung für die Entwicklung des anthropologischen Denken im Deutschland der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts. In: Mann, Gunter, Benedum, Jost – Kümmel, Werner F., eds., *Die Natur des Menschen: Probleme der physischen Anthropologie und Rassenkunde, 1750–1850*, str. 221–279. Stuttgart: Gustav Fischer Verlag.
- Drake, St. Clair (1990): *Black Folk Here and There: An Essay in History and Anthropology*. Los Angeles: Center for Afro-American Studies.
- Elkins, Stanley M. (1976): *Slavery: A Problem in American Institutional Life*. Chicago: University of Chicago Press.
- Elliott, John H. (1970): *The Old World and the New, 1492–1650*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Esguerra, Jorge Canizares (1999): New World, New Stars: Patriotic Astrology and the Invention of Indian and Creole Bodies in Colonial Spanish America, 1600–1650. *The American Historical Review* 104(1):33–68.
- Evans, David Owen (1948): *Le socialisme romantique, Pierre Leroux et ses contemporains*. Paris: Marcel Rivière.
- Evans, McKee William (1980): From the Land of Canaan to the Land of Guinea: The Strange Odyssey of the „Sons of Ham“. *American Historical Review* 85(1):15–43.
- Faivre, Jean-Paul (1953): *L'expansion française dans le Pacifique de 1800 à 1842*. Paris: Nouvelles Éditions latines.
- Fèbvre, Lucien (1946): *Michelet, classiques de la liberté*. Genève – Paris: Traits.
- Finley, Moses I. (1962): The Black Sea and the Danubian Regions and the Slave Trade in Antiquity. *Klio: Beiträge zur alten Geschichte* 40:51–55.

- Florestan, Fernandes (1969): *The Negro in Brazilian Society*. New York: Columbia University Press.
- Formisano, Luciano (ed.) (1992): *Letters from a New World: Amerigo Vespucci's Discovery of America*. New York: Oxford University Press.
- Fortes, Meyer (1945): *The Dynamics of Clanship among the Tallensi*. New York: Oxford University Press.
- Foucault, Michel (2002): *Archeologie vědění*. Praha: Herrmann a synové.
- Fournol, Etienne (1972): *Bodin, prédécesseur de Montesquieu*. New York: B. Franklin.
- Frängsmyr, Tore (ed.) (1983): *Linnaeus: The Man and his Work*. Berkeley: University of California Press.
- Fredrickson, George M. (2003): *Rasismus: Stručná historie*. Praha: BB/art.
- Freyre, Gilberto (1946): *The Masters and the Slaves: A Study in the Development of Brazilian Civilization*. New York: Knopf.
- Furet, François (1994): *Promýšlet Francouzskou revoluci*. Brno: Atlantis.
- Geneva, Ann (1995): *Astrology and the Seventeenth-Century Mind: William Lilly and the Language of the Stars*. Manchester: Manchester University Press.
- Gerbi, Antonello (1973): *The Dispute of the New World: The History of a Polemic, 1750–1900*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Gibson, Charles (1964): *The Aztecs under Spanish Rule: A History of the Indians of the Valley of Mexico, 1519–1810*. Stanford: University of California Press.
- Gilroy, Paul (1991): *There Ain't No Black in the Union Jack's: The Cultural Politics of Race and Nation*. Chicago: University of Chicago Press.
- Giustino, David de (1975): *Conquest of the Mind: Phrenology and Victorian Social Thought*. London: Croom Helm.
- Glacken, Clarence J. (1967): *Traces on the Rhodian Shore: Nature and Culture in Western Thought from Ancient Times to the End of the Eighteenth Century*. Berkeley: University of California Press.
- Gobineau, Arthur de (1853–1856): *Essai sur l'inégalité des races humaines*. Paris: Firmin-Didot.
- Gould, Stephen Jay (1981): *The Mismeasure of Man*. New York: Norton.
- Gould, Steven Jay (1997): *Jak neměřit člověka: Pravda a předsudky v dějinách hodnocení lidské inteligence*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Grafton, Anthony (1995): *New Worlds, Ancient Texts: The Power of Tradition and the Shock of Discovery*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Grafton, Anthony (1999): *Cardano's Cosmos: The Worlds and Work of a Renaissance Astrologer*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press.
- Graves, Robert – Patai, Raphael (1964): *Hebrew Myths: The Book of Genesis*. Garden City (New York): Doubleday
- Greene, John C. (1954): Some Early Speculations on the Origin of Human Races. *American Anthropologist* 56:31–41.

Grieder, Josephine (1985): *Anglomania in France, 1740–1789: Fact, Fiction, and Political Discourse*. Genève: Librairie Droz.

Griffin, Roger (1993): *The Nature of Fascism*. London: Routledge.

Gusdorf, Georges (1978): *La Conscience révolutionnaire, les idéologues*. Paris: Presses universitaires de France.

Hahn, Roger (1971): *The Anatomy of a Scientific Institution: The Paris Academy of Sciences, 1666–1803*. Berkeley: University of California Press.

Halberstam, Michael (1999): *Totalitarianism and the Modern Conception of Politics*. New Haven: Yale University Press.

Hanke, Lewis (1959): *Aristotle and the American Indians: A Study in Race Prejudice in the Modern World*. Bloomington: Indiana University Press.

Hannaford, Ivan (1996): *Race: The History of an Idea in the West*. Washington, D. C.: Woodrow Wilson Center Press.

Harris, Lee (2004): *Civilization and Its Enemies: The Next Stage of History*. New York: Free Press.

Hasan, Yusuf Fadl (1967): *The Arabs and the Sudan: From the Seventh to the Early Sixteenth Century*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Hayek, Friedrich August von (1995): *Kontrarevoluce vědy: Studie o zneužívání rozumu*. Praha: Liberální institut.

Head, Brian W. (1985): *Ideology and Social Science: Destutt de Tracy and French Liberalism*. Dordrecht: M. Nijhoff.

Hervé, Georges (1910): À la recherche d'un manuscrit; les instructions anthropologiques de G. Cuvier pour le voyage du „Geographe“ et du „Naturaliste“ aux Terres Australes. *Revue de l'École d'Anthropologie de Paris* 20:296–297.

Higonnet, Patrice (1981): *Class Ideology and the Rights of Nobles During the French Revolution*. Oxford: Clarendon Press.

Hodgen, Margaret T. (1964): *Early Anthropology of the Sixteenth and Seventeenth Centuries*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Hoetink, H. (1973): *Slavery and Race Relations in the Americas: Comparative Notes on their Nature and Nexus*. New York: Harper & Row.

Horowitz, Irving L. (1960): Averroism and the Politics of Philosophy. *The Journal of Politics* 22(4):698–727.

Horsman, Reginald (1976): Origins of Racial Anglo-Saxonism in Great Britain before 1850. *Journal of the History of Ideas* 36(3):387–410.

Hrbek, Ivan (1953): Die Sklaven im Dienste der Fatimiden. *Archiv Orientální* 21:549–550.

Hubbard, Nicholas G. (1857): *Saint-Simon, sa vie et travaux*. Paris: Guillaumin.

Huddleston, Lee Eldridge (1967): *Origins of the American Indians: European Concepts*. Austin: Published for the Institute of Latin American Studies by the University of Texas Press.

Hudson, Nicholas (1996): From „Nation“ to „Race“: The Origin of Racial Classification in Eighteenth-Century Thought. *Eighteenth-Century Studies* 29(3):247–264.

Hunt, Lynn (1984): *Politics, Culture, and Class in the French Revolution*. Berkeley: University of California Press.

Husan, Yusuf Fadl (1967): *The Arabs and the Sudan from the Seventh to the Early Sixteenth Century*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Chaldún, Ibn (1955): *An Arab Philosophy of History: Selections from the Prolegomena of Ibn Khaldun of Tunis (1332–1406)*. London: Murray.

Chaldún, Ibn (1967): *The Muqaddimah: An Introduction to History*. Princeton: Princeton University Press.

Chaplin, Joyce E. (1997): Natural Philosophy and Early Racial Idiom in North America: Comparing English and Indian Bodies. *William and Mary Quarterly* 64:229–252.

Charl y, S bastien (1950): *Histoire du Saint-simonisme*. Paris: P. Hartmann.

Chaussinand-Nogaret, Guy (1985): *The French Nobility in the Eighteenth Century: From Feudalism to Enlightenment*. Cambridge: Cambridge University Press.

Chevalier, Louis (1973): *Labouring Classes and Dangerous Classes in Paris during the First Half of the Nineteenth Century*. London: Routledge and Kegan Paul.

Iggers, Georg (1958): *The Cult of Authority, the political Philosophy of the Saint-Simoniens, a Chapter in the History of Totalitarianism*. The Hague: M. Nijhoff.

Immerwahr, John (1992): Hume’s Revised Racism. *Journal of the History of Ideas* 53:481–486.

Israel, Jonathan Irvine (1975): *Race, Class, and Politics in Colonial Mexico, 1610–1670*. London: Oxford University Press.

Jacobsen, Nils (1993): *Mirages of Transition: The Peruvian Altiplano, 1780–1930*. Berkeley: University of California Press.

Jacyna, Leon Stephen (1987): Medical Science and Moral Science, the Cultural Relations of Physiology in Restoration France. *History of Science* 25:111–146.

Janet, Paul (1878): *Saint-Simon et le Saint-simonisme*. Paris: G. Bailli re et cie.

Jones, Jennifer (1991): *The Taste for Fashion and Frivolity: Gender, Clothing, and the Commercial Culture of the Old Regime*. Ph.D. disertace. Princeton: Princeton University.

Jones, Jennifer (1994): Repackaging Rousseau: Femininity and Fashion in Old Regime France. *Franch Historical Studies* 18:939–967.

Jones, Robert Alun – Anservitz, Robert M. (1975): Saint-Simon and Saint-Simonism: A Weberian View. *The American Journal of Sociology* 80(5): 1095–1123.

Jordan, Winthrop D. (1968): *White over Black: American Attitudes toward the Negro, 1550–1812*. Chapel Hill: Published for the Institute of Early American History and Culture at Williamsburg, the University of North Carolina Press.

Kaiser, Thomas E. (1976): *The Idéologues: From Enlightenment to Positivism*. Ph.D. Dissertation. Cambridge (Massachusetts): Harvard University.

Kates, Gary, 1997, Minerva's Message: Stabilizing the French Revolution (Review). *Canadian Journal of History* 32(3):462–464.

Kelley, Donald R. (1990): *The Human Measure: Social Thought in the Western Legal Tradition*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press.

Kennedy, Emmet (1978): *A Philosophe in the Age of Revolution: Destutt de Tracy and the Origins of „Ideology“*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Kennedy, Kenneth A. R. (1973): Race and Culture. In: Naroll, Raoul – Naroll, Frada, eds., *Main Currents in Cultural Anthropology*, str. 123–156. New York: Appleton-Century-Crofts.

Klein, Herbert S. (1986): *African Slavery in Latin America and the Caribbean*. New York: Oxford University Press.

Klementa, Josef a kolektiv (1981): *Somatologie a antropologie*. Praha: Avicennum.

Kloosterboer, Willemina (1960): *Involuntary Labour since the Abolition of Slavery*. Leiden: E. J. Brill.

Kolb, Marthe (1937): *Ary Scheffer et son temps, 1795–1858*. Paris: Boivon & cie.

Kovel, Joel (1970): *White Racism: A Psychohistory*. New York: Pantheon Books.

Kupperman, Karen Ordahl (ed.) (1995): *America in European Consciousness 1493–1750*. Chapel Hill: Published for the Institute of Early American History and Culture, Williamsburg, the University of North Carolina Press.

Labrousse, Jean (1903): *Quelques notes sur un médecin philosophe de la faculté de Paris, P. J. C. (1757–1808)*. Paris: S.T.F.M.

Lafaye, Jacques (1974): *Quetzalcóatl et Gaudalupe: La formation de la conscience nationale au Mexique*. Paris: Gallimard.

Lane, Harlan (1976): *The Wild Boy of Aveyron*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press.

Lantéri-Laura, Georges (1970): *Histoire de la phrénologie: L'homme et son cerveau selon F. J. Gall*. Paris: Presses Universitaires de France.

Laqueur, Thomas (1990): *Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud*. Cambridge (Massachusetts) – London (England): Harvard University Press.

Lauber, Almon Wheeler (1913): *Indian Slavery in Colonial Times within the Present Limits of the United States*. New York: Columbia University.

- Lauvrière, Emile (1940): *Histoire de la Louisiane Française, 1673–1939*. University: Louisiana State University.
- Lefort, Claude (1988): *Democracy and Political Theory*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Leonard, Irving A. (1959): *Baroque Times in Old Mexico: Seventeenth-Century Persons, Places, and Practices*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Lévi-Provençal, Évariste (1950): *Histoire de l'Espagne Musulmane*. Paris: G. P. Maisonneuve et Larose.
- Levy, Darline Gay (1980): *The Ideas and Career of Simon-Nicholas-Henri Linguet*. Urbana: University of Illinois Press.
- Levy, Reuben (1957): *The Social Structure of Islam*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lewis, Bernard (1971): *Race and Color in Islam*. New York: Oxford University Press.
- Lewis, Bernard (1990): *Race and Slavery in the Middle East: An Historical Enquiry*. New York: Oxford University Press.
- Lichtenberger, André (1970): *Le socialisme au XVIIIe siècle*. Osnabrück: Biblio Verlag.
- Lindberg, David C. – Westman, Robert S. (eds.) (1990): *Reappraisals of the Scientific Revolution*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lippmann, Edmund O. von (1929): *Geschichte des Zuckers seit den ältesten Zeiten bis zum Beginn der Rubenzucker-Fabrikation*. Berlin: J. Springer.
- Lipschütz, Alejandro (1944): *El Indioamericanismo y el problema racial en las Américas*. Santiago: Chile Nascimento.
- Livingstone, Frank B. (1962): On the Non-Existence of Human Races. *Current Anthropology* 3:279–281.
- Lockhart, James (1992): *The Nahuas after the Conquest: A Social and Cultural History of the Indians of Central Mexico, Sixteenth through Eighteenth Centuries*. Stanford: University of California Press.
- Lovejoy, Arthur Oncken (1960): *The Great Chain of Being*. New York: Harper.
- Lucas, Colin (1973): Nobles, Bourgeois and the Origins of the French Revolution. *Past and Present* 60:84–126.
- Maclean, Ian (1980): *The Renaissance Notion of Woman: A Study in the Fortunes of Scholasticism and Medical Science in European Intellectual Life*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MacCormack, Sabine (1991): *Religion in the Andes: Vision and Imagination in Early Colonial Peru*. Princeton: Princeton University Press.
- Malandain, Pierre (1982): *Delisle de Sales, philosophe de la nature (1741–1816)*. Oxford: Voltaire Foundation.
- Mansel, Philip (2001): *Paris between Empires, 1814–1852*. London: Phoenix.

- Manuel, Frank E. (1956): From Equality to Organicism. *Journal of the History of Ideas* 17(1): 54–69.
- Manuel, Frank E. (1962): *The Prophets of Paris*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press
- Manuel, Frank E. (1979): *Utopian Thought in the Western World*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press.
- Margerison, Kenneth (1983): *P.-L. Roederer: Political Thought and Practice During the French Revolution*. Philadelphia: Pennsylvania University Press.
- Martineau, H. (1947): *Cent soixante-quatorze lettres à Stendhal, 1810–1842*. Paris: Le Divan.
- Mason, Philip (1975): *Prospero's Magic: Some Thoughts on Class and Race*. Westport: Greenwood Press.
- Mauny, Raymond (1960): *Les navigations médiévales sur les côtes sahariennes antérieures à la découverte portugaise*. Lisbon: Centro de Estudos Históricos Ultramarinos.
- Mauny, Raymond (1968): *Périple de la mer Erythrée*. Paris: Fayard.
- McAlister, Lyle N. (1984): *Spain and Portugal in the New World: 1492–1700*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- McKee, D. (1944): Isaac de la Peyrère, a Precursor of Eighteenth-Century Critical Deists. *Publications of the Modern Language Association of America* 59:479–480.
- McLaren, Angus (1974): Phrenology: Medium and Message. *Journal of Modern History* 46:86–97.
- McLaren, Angus (1981): A Prehistory of the Social Sciences: Phrenology in France. *Comparative Studies in Society and History* 23(1):3–22.
- Meijer, Miriam Claude (1999): *Race and Aesthetics in the Anthropology of Petrus Camper (1722–1789)*. Amsterdam: Rodopi.
- Miles, Robert (1989): *Racism*. London: Routledge.
- Mitchell, Harvey (1988): Tocqueville's Mirage or Reality? Political Freedom from Old Regime to Revolution. *The Journal of Modern History* 60(1):28–54.
- Moller, Herbert (1945): Sex Composition and Correlated Culture Patterns of Colonial America. *The William and Mary Quarterly* 2(2):113–153.
- Montagu, Ashley (1974): *Man's Most Dangerous Myth*. New York: Oxford University Press.
- Moravia, Sergio (1974): *Il Pensiero degli Idéologues*. Florence: La nuova Italia.
- Morgan, Jennifer L. (1997): „Some Could Suckle over Their Shoulder“: Male Travelers, Female Bodies, and the Gendering of Racial Ideology, 1500–1700. *The William and Mary Quarterly* 54(1):167–192.
- Mörner, Magnus (1967): *Race Mixture in the History of Latin America*. Boston: Little, Brown.
- Moses, Claire (1984): *French Feminism in the Nineteenth Century*. Albany: State University of New York Press.

- Moses, Claire – Rabine, Leslie Wahl (eds.) (1994): *Feminism, Socialism and French Romanticism*. Bloomington: University of Indiana Press.
- Moore, Wilbert E. (1941): Slave Law and the Social Structure. *Journal of Negro History* 26:179–180.
- Mühlmann, Wilhelm Emmanuel (1968): *Geschichte der Anthropologie*. Frankfurt: Athenäum Verlag.
- Muldoon, James (1994): *The Americas in the Spanish World Order: The Justification for Conquest in the Seventeenth Century*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Murray, Charles A. – Hernstein, Richard J. (1994): *The Bell Curve: Intelligence And Class Structure In American Life*. New York: Free Press.
- Nieboer, Herman Jeremias (1900): *Slavery as an Industrial System*. The Hague: M. Nijhoff.
- Nirenberg, David (1996): *Communities of Violence: Persecution of Minorities in the Middle Ages*. Princeton: Princeton University Press.
- Nye, Robert A. (1984): *Crime, Madness, and Politics in Modern France: The Medical Concept of National Decline*. Princeton: Princeton University Press.
- O’Callaghan, Joseph F. (1993): *The Learned King: The Reign of Alfonso X of Castile*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Odom, Herbert H. (1967): Generalizations on Race in Nineteenth-Century Physical Anthropology. *Isis* 58(1):4–18.
- Outram, Dorinda (1995): *The Enlightenment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pagden, Anthony (1986): *The Fall of Natural Man: The American Indian and the Origins of Comparative Ethnology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pagden, Anthony (ed.) (1987): *The Languages of Political Theory in Early Modern Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pagden, Anthony (1990): *Spanish Imperialism and the Political Imagination*. New Haven: Yale University Press.
- Parssinen, Terry M. (1974): Popular Science and Society: The Phrenology Movement in Early Victorian Britain. *Journal of Social History* 7:1–20.
- Patai, Raphael – Patai Wing, Jennifer (1975): *The Myth of the Jewish Race*. New York: Charles Scribner’s Sons.
- Patterson, Orlando (1982): *Slavery and Social Death: A Comparative Study*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Perrot, Jean-Claude (1975): *Genèse d’une ville moderne: Caen au XVIIIe siècle*. Paris: Mouton.
- Phelan, John Leddy (1956): *The Millennial Kingdom of the Franciscans in the New World: A Study of the Writings of Gerónimo de Mendieta, 1525–1604*. Berkeley: University of California Press.

- Pickering, Mary (1993): Auguste Comte and the Saint-Simonians. *French Historical Studies* 18(1):211–236.
- Pike, Ruth (1972): *Aristocrats and Traders: Sevillian Society in the Sixteenth Century*. Ithaca: Cornell University Press.
- Poe, Marshall (ed.) (2003): *Early Exploration of Russia*. New York: Routledge.
- Poliakov, Léon (1996): *The Aryan Myth. A History of Racist and Nationalist Ideas in Europe*. New York: Barnes & Noble.
- Pommier, Jean (1961): *Michelet, interprète de la figure humaine*. Paris: Lettres modernes.
- Popkin, Richard H. (1973): The Philosophical Basis of Eighteenth-Century Racism. In: Pagliaro, Harold E., ed., *Racism in the Eighteenth Century*, str. 245–262. Cleveland and London: Case Western Reserve University Press.
- Popkin, Richard H. (1979): *The History of Scepticism*. Berkeley: University of California Press.
- Popkin, Richard H. (1980): Hume's Racism. In: Watson, Richard A. – Force, James E., eds., *The High Road to Pyrrhonism*, str. 251–266. San Diego: Austin Hill Press.
- Popkin, Richard H. (1987): *Isaac de la Peyrère (1596–1676): His Life, Work, and Influence*. Leiden: E. J. Brill.
- Popkin, Richard H. (1992): *The Third Force in Seventeenth-Century Thought*. Leiden: E. J. Brill.
- Popovic, Alexandre (1976): *La Révolte des esclaves en Iraq au IIIe /IXe siècles*. Paris: P. Geuthner.
- Reardon, Michael (1968): Pierre Balanche as a French Traditionalist. *Catholic Historical Review* 53:573–599.
- Reboul, Robert Marie (1869): *Louis-François Jauffret, sa vie et ses oeuvres*. Paris: A. Claudin.
- Renauld, Georges (2000): *Antoine Destutt de Tracy: homme de la liberté, pionnier de l'enseignement secondaire laïque et républicain: Lidéologie héritière des Lumières*. Paris: Detrad.
- Renneville, Marc (2000): *La langage des crânes: Histoire de la phrénologie*. Paris: Institut d'édition, Sanofi-Synthélabo.
- Reybaud, Louis (1864): *Etudes sur les réformateurs contemporains*. Paris: Guillaumin et cie.
- Richards, Graham (1992): *Mental Machinery: The Origins and Consequences of Psychological Ideas, 1600–1850*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Richards, Robert J. (1979): Influence of Sensationalist Tradition on Early Theories of the Evolution of Behavior. *Journal of the History of Ideas* 40(1):85–105.
- Rouché, Max (1940): *Philosophie de l'histoire de Herder*. Strasbourg: Les Belles lettres.

Russell-Wood, A. J. R. (1978): Iberian Expansion and the Issue of Black Slavery: Changing Portuguese Attitudes, 1440–1770. *The American Historical Review* 83(1):16–42.

Russell-Wood, A. J. R. (1995): Before Columbus: Portugal's African Prelude to the Middle Passage and Contribution to Discourse on Race and Slavery. In: Hyatt, Vera Lawrence – Nettleford, Rex, eds., *Race, Discourse, and the Origin of the Americas: A New World View*, str. 134–168. Washington, D. C.: Smithsonian Institution Press.

Saint-Simon, Claude Henri (1964): The New Christianity. Dialogues Between a Conservative and an Innovator. In: Fried, Albert – Sanders, Ronald eds., *Socialist Thought: A Documentary History*. Garden City: Anchor Books.

Salzmann, Zdeněk (2003): Existují rasy? Nový pohled na fyzickou rozmanitost lidstva. *Český lid* 90(2):161–171.

Sanders, Edith R. (1969): The Hamitic Hypothesis: Its Origins and Function in Time Perspective. *Journal of African History* 10:521–532.

Sarich, Vincent – Miele, Frank (2004): *Race: The Reality of Human Differences*. Boulder: Westview Press.

Saunders, A. C. de C. M. (1982): *A Social History of Black Slaves and Freedman in Portugal, 1441–1555*. Cambridge: Cambridge University Press.

Seed, Patricia (1982): Social Dimensions of Race: Mexico City, 1753. *Hispanic American Historical Review* 62:569–606.

Seed, Patricia (1993): „Are These Not Also Men?": The Indians' Humanity and Capacity for Spanish Civilization. *Journal of Latin American Studies* 25:629–652.

Sekora, John (1977) *The Concept in Western Thought: Eden to Smollett*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Seton-Weston, Hugh (1977): *Nations and States*. Boulder: Westview Press.

Sewell, William Hamilton (1994): *A Rhetoric of Bourgeois Revolution: The Abbé Sieyès and What is the Third Estate?* Durham: Duke University Press.

Shafer, Boyd C. (1972): *Faces of Nationalism: New Realities and Old Myths*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Shapin, Steve (1975): Phrenological Knowledge and the Social Structure of Early Nineteenth Century Edinburgh. *Annals of Science* 32:219–243.

Schama, Simon (1989): *Citizens: A Chronicle of the French Revolution*. London: Penguin Books.

Schiebinger, Londa (1989): *The Mind Has No Sex? Women in the Origins of Modern Science*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press.

Schoeps, Hans Joachim (1952): *Philosemitismus im Barock*. Tübingen: J. C. B. Mohr.

Schwab, Raymond (1950): *La Renaissance orientale*. Paris: Payot.

Sicroff, Albert (1985): *Los estatutos de Limpieza de Sangre: Controversias entre los siglos XV y XVII*. Madrid: Taurus.

Simon, Jules (1885): *Une Académie sous le Directoire*. Paris: Calmann Lévy.

- Simon, Walter M. (1956): History for Utopia: Saint-Simon and the Idea of Progress. *Journal of the History of Ideas* 17(3): 311–331.
- Siraisi, Nancy G. (1990): *Medieval and Early Renaissance Medicine*. Chicago: University of Chicago Press.
- Siraisi, Nancy G. (1997): *The Clock and the Mirror: Girolamo Cardano and Renaissance Medicine*. Princeton: Princeton University Press.
- Smedley, Audrey (1993): *Race in North America: Origin and Evolution of a Worldview*. Boulder: Westview Press.
- Smoller, Laura (1994): *History, Prophecy, and the Stars: The Christian Astrology of Pierre d'Ailly 1350–1420*. Princeton: Princeton University Press.
- Snowden, Frank Martin, Jr. (1970): *Blacks in Antiquity: Ethiopians in the Greco-Roman Experience*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Snowden, Frank Martin, Jr. (1983): *Before Color Prejudice: The Ancient View of Blacks*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press.
- Snyder, Louis L. (1968): *The Meaning of Nationalism*. New York: Greenwood Press.
- Spitzer, Alan (1987): *The French Generation of 1820*. Princeton: Princeton University Press.
- Spitzer, Leo (1948): *Essays in Historical Semantics*. New York: Russell and Russell.
- Stanton, William (1960): *The Leopard's Spots*. Chicago: University of Chicago Press.
- Staum, Martin S. (1980a): *Cabanis: Enlightenment and Medical Philosophy in the French Revolution*. Princeton: Princeton University Press.
- Staum, Martin S. (1980b): The Class of Moral and Political Sciences, 1795–1803. *French Historical Studies* 11(3):371–397.
- Staum, Martin S. (1987): Individual Rights and Social Control: Political Science in the French Institute. *Journal of the History of Ideas* 48(3):411–430.
- Staum, Martin S. (1995): Physiognomy and Phrenology at the Paris Athenee. *Journal of the History of Ideas* 56(3):443–462.
- Staum, Martin S. (1996): *Minerva's Message: Stabilizing the French Revolution*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Steinkühler, Manfred (1961): *Gobineau au jugement de ses contemporains d'Outre Rhin*. Paris: Presses universitaires de France.
- Stepan, Nancy (1982): *The Idea of Race in Science: Great Britain 1800–1960*. Hamden (Connecticut): Archon Books.
- Stern, Steve J. (1982): *Peru's Indian Peoples and the Challenge of Spanish Conquest: Huamanga to 1640*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Stocking, George W. (1964): French Anthropology in 1800. *Isis* 55(2):134–150.
- Stocking, George W. (1968): *Race, Culture, and Evolution: Essays in the History of Anthropology*. New York: The Free Press.

Stocking, George W. (1987): *Victorian Anthropology*. New York – Toronto: The Free Press – Maxwell Macmillan.

Stoler, Ann Laura (1995): *Race and Education of Desire: Foucault's „History of Sexuality“ and the Colonial Order of Things*. Durham: Duke University Press.

Sweet, James H. (1997): The Iberian Roots of American Racist Thought. *The William and Mary Quarterly* 54(1):143–166.

Taylor, George V. (1967): Noncapitalist Wealth and the Origins of the French Revolution. *American Historical Review* 72(2):469–496.

Tazbir, Janusz (1977): Poland and the Concept of Europe in the Sixteenth-Eighteenth Centuries. *European Studies Review* 7:34.

Tazbir, Janusz (1986): *La république nobiliaire et le monde: Études sur l'histoire de la culture polonaise à l'époque du baroque*. Wrocław: Zakład Narodowy.

Temkin, Oswei (1947): Gall and the Phrenological Movement. *Bulletin of the History of Medicine* 21:275–321.

Teulon, Fabrice (2003): *Idéologie, écriture et fiasco chez Antoine Destutt de Tracy*. New York: P. Lang.

Todorov, Tzvetan (1993): *On Human Diversity: Nationalism, Racism, and Exoticism in French Thought*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press.

Tooley, Marian J. (1953): Bodin and the Mediaeval Theory. *Speculum* 28:64–83.

Tytler, Graeme (1982): *Faces and Fortunes: Physiognomy in the European Novel*. Princeton: Princeton University Press.

Van Deusen, Glyndon Garlock (1970): *Sieyès: His Life and His Nationalism*. New York: AMS Press.

Vaughan, Alden T. (1982): From White Man to Redskin: Changing Anglo-American Perceptions of the American Indian. *American Historical Review* 87:917–953.

Vaughan, Alden T. (1995): *Roots of American Racism: Essays on the Colonial Experience*. New York: Oxford University Press.

Ventre-Denis, Madeleine (1976): Sciences sociales et Université au XIXe siècle: Une tentative d'enseignement de l'économie politique à Paris sous la Restauration. *Revue historique* 256:321–342.

Verlinden, Charles (1955): *L'Esclavage dans l'Europe médiévale*. Brugge: De Tempel.

Verlinden, Charles (1966a): *Les origines de la civilisation atlantique de la Renaissance à l'Age des Lumières*. Paris: A. Michel.

Verlinden, Charles (1966b): Esclavage noir en France méridionale et courants de traite en Afrique. *Annales du Midi* 78:335–443.

Verlinden, Charles (1970): *The Beginnings of Modern Colonization: Eleven Essays with an Introduction*. Ithaca: Cornell University Press.

- Voegelin, Eric (1940): *The Growth of the Race Idea. Review of Politics* 2.
- Wallon, Henri (1847): *Histoire de l'esclavage dans l'antiquité*. Paris: Hachette.
- Walvin, James (1992): *Black Ivory: A History of British Slavery*. London: Harper Collins.
- Weill, Georges (1894): *Un Précurseur du socialisme: Saint-Simon et son oeuvre*. Paris: Perrin.
- Weill, Georges (1896): *École Saint-Simonienne*. Paris: Perrin.
- Weiner, Dora B. (1968): *Raspail: Scientist and Reformer*. New York: Columbia University Press.
- Welch, Cheryl B. (1984): *Liberty and Utility: The French Ideologues and the Transformation of Liberalism*. New York: Columbia University Press.
- Williams, Elizabeth A. (1994): *The Physical and the Moral: Anthropology, Physiology, and Philosophical Medicine in France, 1750–1850*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Williams, Eric (1944): *Capitalism and Slavery*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Winter, Jacob (1886): *Die Stellung der Sklaven bei den Juden in rechtlicher und gesellschaftlicher Beziehung*. Halle: Gebauer.
- Young, Edward Joseph (1968): *Gobineau und das Rassismus: Eine Kritik der anthropologischen Theorie*. Meisenheim: A. Hain.
- Young, Robert (1970): *Mind, Brain and Adaptation in the Nineteenth Century*. Oxford: Clarendon Press.
- Zoli, Sergio (1991): L'orient in Francia nell'eta di Mazzarino. La teoria preadamitica di Isaac de la Peyrere e il libertinismo del Seicento. *Studi filosofici* X–XI:65–84.

From Primordial Language to Race, Formation of Modern Western Identity in Context of Oriental Renaissance, Birth of Modern Racial Theory, Life and Work of Victor Courtet

Summary

Racial theory influenced lives of millions of people by a very tragic way, it damaged the relationships between the West and non-european populations and nations and it compromised all efforts to build up an alliance between natural and social sciences almost irreparably. One of the aims of this endeavour is to try to demonstrate that so-called racial essentialism consisting in linking the intellectual achievements and advancement of civilization with assumed biological qualities was not an „accident“ of western thinking or a short-term failure of Euro-american elite but that it presented in a certain sense a consequence of a long intellectual development of the West and a synthesis of several intellectual currents. It is important to stress that racial theory or

ideology is inseparable from political culture and that a nature of dominant political culture is more important for an acceptance and prosperity of racial theory than a power of scientific arguments. Many social scientists and anthropologists conceptualize race in a traditional definition by Johann Friedrich Blumenbach as a social construction based upon identification of human populations with various racial „types“ through selection of some distinct biological traits. Unfortunately, in past this selection had been too often subordinated to ideological and political interests. Racial theory becomes racism or racial ideology in case of using of the above mentioned classification for an enforcement and vindication of social hierarchy and for a reproduction of social, political or economic inequality.

The roots of modern racial theory fade in a mixture of diverse concepts and works and it is quite complicated to distinguish xenophobic prejudices, errors or misunderstandings from an authentic mature form of racial theory. Majority of scholars dealing with the emergence of racism are leaning towards the „colonial“ explanation or „counter-revolutionary“ theory.

According to „colonial“ explanation, an almost infinite diversity of African, Asian and American populations was subjugated and homogenized by an imperial and colonial administration and bureaucracy of western powers in the seventeenth and eighteenth centuries. Within the frame of the process of colonization there was a requirement of large categories enabling to create transparent and rational classification of humanity and serving the purposes of modern instrumentalization. Therefore, the racial systems of Bernier, Camper, Blumenbach, Buffon or Cuvier emerged. By this interpretation the racial ideology represented an „ideological suprastructure“ of slavery as a dominant economic system of western colonialism.

Scholars endorsing the „counter-revolutionary“ explanation are pointing to apparent contradiction between the universal aspirations of eighteenth-century Enlightenment and alleged particularistic, nationalistic and racist orientation of nineteenth-century. They suppose that racial theory represented reactionary tool aimed against emancipatory social programme of Enlightenment whose the most genuine incarnation was represented by French revolution. Arthur Oncken Lovejoy remarked that „diversifying impulse of romanticism“ contained a strong racial potential.

Hannah Arendt depicted in her book *Origin of totalitarianism* the rise of racial ideology at the turn of eighteenth and nineteenth centuries as an expression of an attempt to confront a „race“ of aristocrats with a „nation“ of citizens. Hannah Arendt took racial germanism for the main intellectual source of the modern racial theory. Germanism was propagated by an aristocracy having faced a challenge of French revolution and having tried desperately to preserve the values of *ancien régime*. As a germanism we designate a nostalgia for the idealized ethnic conditions of early Middle Ages when the Germans had „ruled“. Louis Dumont labeled racial theory as a perverse pathological side of

Enlightenment and its egalitarian ideas. When a concept of universal equality replaced hierarchical values of *ancien régime*, the inequality was forced into new realm of biology where emerged in the form of scientific racism.

Recent studies focused on the problems of racial theory tend to overestimate - following the spirit the post-colonial studies - the role of racism as a tool of vindication and reproduction of western hegemony over non-european societies. They do not appreciate enough its political and ideological role within the western civilization itself. The reception of racial ideology and its intrusion into political culture of the West would have resulted from its alleged utility as a source of social revitalization and palingenetic transformation of a society shaken by the rapid modernization.

Obsah

Úvod	2
1. Východiska a hlavní směry dosavadního bádání	3
2. Cíle práce, metody výzkumu a zpracování	9
3. Struktura práce	11
4. Výsledky práce	13
5. Aplikace výsledků práce	18
6. Důležitější dílčí studie publikované uchazečem k danému tématu	19
7. Výběr z použité literatury	20
Summary	36